Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JEAN RICHARD DE LA TOUR
της 7ης Νοεμβρίου 2024[1]

Υπόθεση C-460/23 [Kinsa][i]

OB
Ποινική διαδικασία
παρισταμένης της
Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bologna

[αίτηση του Tribunale di Bologna (πλημμελειοδικείου της Μπολόνια, Ιταλία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Μεταναστευτική πολιτική – Οδηγία 2002/90/ΕΚ – Ποινικοποίηση της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους – Άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α΄ – Ορισμός της γενικής παραβάσεως – Κύρος – Άρθρο 1, παράγραφος 2 – Διάταξη ενδοτικού δικαίου η οποία απαλλάσσει από την ποινική ευθύνη πρόσωπο το οποίο προβαίνει σε πράξεις υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους για ανθρωπιστικούς λόγους – Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 49 – Αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας των αξιοποίνων πράξεων και των ποινών – Πράξη με την οποία μητέρα, υπήκοος τρίτης χώρας, διευκολύνει την παράνομη είσοδο στο έδαφος κράτους μέλους δύο ανήλικων παιδιών, μελών της οικογένειάς της, κάνοντας χρήση πλαστών εγγράφων ταυτότητας»

I. Εισαγωγή

1. Το ζήτημα της, κατά το δίκαιο της Ένωσης, ποινικοποίησης της πράξεως με την οποία ένα πρόσωπο βοηθά, από συμπόνια, αλτρουισμό ή αλληλεγγύη, για ανθρωπιστικούς λόγους ή λόγω οικογενειακής υποχρεώσεως, υπήκοο τρίτης χώρας προκειμένου να εισέλθει παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους έχει προκαλέσει ζωηρές συζητήσεις όχι μόνο εντός της κοινωνίας των πολιτών αλλά και εντός των ευρωπαϊκών και διεθνών θεσμικών οργάνων από της εκδόσεως της οδηγίας 2002/90/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2002, για τον ορισμό της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής[2]. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως απηχεί τις πολυάριθμες ανησυχίες που έχουν σχετικώς εκφραστεί.

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

[i] Η ονομασία που έχει δοθεί στην παρούσα υπόθεση είναι πλασματική. Δεν αντιστοιχεί στο πραγματικό όνομα κανενός διαδίκου.

[2] ΕΕ 2002, L 328, σ. 17. Στις 28 Νοεμβρίου 2023 η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση ελάχιστων κανόνων για την πρόληψη και την καταπολέμηση της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής στην Ένωση και για την αντικατάσταση της οδηγίας 2002/90/ΕΚ του Συμβουλίου και της απόφασης-πλαισίου 2002/946/ΔΕΥ του Συμβουλίου [COM(2023) 755 final].

2. Η υπό κρίση προδικαστική παραπομπή υποβλήθηκε σε συνέχεια της κινήσεως ποινικής διαδικασίας από τις ιταλικές δικαστικές αρχές κατά μιας υπηκόου Κονγκό, η οποία είχε βοηθήσει δύο μέλη της οικογένειάς της, την κόρη της και την ανιψιά της, αμφοτέρων ανηλίκων, να εισέλθουν παρανόμως στο εθνικό έδαφος κάνοντας χρήση πλαστών διαβατηρίων. Το πρόσωπο αυτό καλείται σήμερα να λογοδοτήσει για το αδίκημα της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο ιταλικό έδαφος καθώς και για το προβλεπόμενο στην ιταλική νομοθεσία αδίκημα της κατοχής πλαστών εγγράφων ταυτότητας. Αν και πρόκειται για πρακτική οικεία στις τελωνειακές και αστυνομικές αρχές των κρατών μελών, εντούτοις στην υπό κρίση υπόθεση το Tribunale di Bologna (πλημμελειοδικείο της Μπολόνια, Ιταλία) διερωτάται ως προς το ζήτημα της ποινικής ευθύνης της εν λόγω μητέρας και, γενικότερα, όσων ενεργούν ανιδιοτελώς, καθώς και ως προς το ζήτημα της επιβαλλόμενης σε βάρος τους κυρώσεως, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90 και της διατάξεως της εθνικής νομοθεσίας περί εφαρμογής [3].

3. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο εκφράζει τις αμφιβολίες του ως προς το κύρος του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90, ιδίως όσον αφορά τη συμβατότητά του προς την αρχή της αναλογικότητας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [4]. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, με το να απαιτείται από τα κράτη μέλη να ποινικοποιήσουν την υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους ανεξαρτήτως της ύπαρξης κερδοσκοπικού λόγου, και χωρίς να προβλέπουν, μέσω υποχρεωτικής διατάξεως, τη ρητή απαλλαγή από την ποινική ευθύνη όσων ενεργούν προς διευκόλυνση του ενδιαφερομένου στην άσκηση του δικαιώματός του στη ζωή και τη σωματική ακεραιότητα, στην άσκηση του δικαιώματος ασύλου ή ακόμη του δικαιώματός του στον σεβασμό της οικογενειακής ζωής, μια τέτοια ποινικοποίηση δεν έχει, κατά το αιτούν δικαστήριο, δικαιολογητική βάση και δεν εγγυάται τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων τόσο του αυτουργού της πράξεως όσο και του υποβοηθούμενου προσώπου.

4. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο εκφράζει παρεμφερείς αμφιβολίες όσον αφορά τη μεταφορά στην ιταλική έννομη τάξη του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90. Κατ' ουσίαν, τίθεται το ζήτημα εάν, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η αυστηρότητα της κυρώσεως που μπορεί να επιβληθεί στον ενδιαφερόμενο ανταποκρίνεται στη σοβαρότητα της παραβάσεως την οποία διέπραξε και αν υπερβαίνει τα όρια του αναγκαίου για την επίτευξη των σκοπών που επιδιώκει ο εθνικός νομοθέτης μέτρου, τούτο δε σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας των αξιοποίνων πράξεων και των ποινών [5].

5. Στις παρούσες προτάσεις, θα εξηγήσω, κατ' αρχάς, ότι στον ορισμό της παραβάσεως που συνίσταται στην υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους, όπως διατυπώνεται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90, ουδεμία ένδειξη διαλαμβάνεται δυνάμενη να ενισχύσει την άποψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ότι η υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους από γονέα λόγω οικογενειακής υποχρεώσεως ή λόγω οικογενειακής αλληλεγγύης δεν πρέπει να θεωρείται ότι εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως.

[3] Βλ. Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τον Έλεγχο των Ναρκωτικών και την Πρόληψη του Εγκλήματος (UNODC), *Women in Migrant Smuggling; A Case-law Analysis*, 2019, σ. 18. Από την ανάλυση αυτή προκύπτει επίσης ότι, μολονότι οι γυναίκες ενδέχεται να συμμετέχουν σε δίκτυα διακινητών, εντούτοις τις περισσότερες φορές διευκολύνουν τις παράνομες μετακινήσεις προσώπων τα οποία γνωρίζουν προσωπικά και με τα οποία διατηρούν στενούς προσωπικούς δεσμούς, χωρίς να αναμένουν να αποκομίσουν σε αντάλλαγμα οποιοδήποτε οικονομικό ή υλικό όφελος (σ. 22, τρίτη και τέταρτη παράγραφος).

[4] Στο εξής: Χάρτης.

[5] Βλ. απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2023, G. ST. T. (Αναλογικότητα της ποινής σε περίπτωση προσβολής δικαιώματος σε σήμα) (C-655/21, EU:C:2023:791, σκέψη 65 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

6. Ακολούθως, θα συνεχίσω την ανάλυσή μου διευκρινίζοντας τους λόγους για τους οποίους δεν υφίσταται, κατά τη γνώμη μου, κανένα στοιχείο ικανό να επηρεάσει το κύρος του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90 υπό το πρίσμα των αρχών της νομιμότητας και της αναλογικότητας αξιόποινων πράξεων και ποινών, οι οποίες κατοχυρώνονται στο άρθρο 49, παράγραφοι 1 και 3, του Χάρτη.

7. Όσον αφορά, τέλος, την επίμαχη εθνική ρύθμιση, θα εξηγήσω ότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να προβεί σε συγκεκριμένη εξέταση της αναλογικότητας της εν λόγω ρυθμίσεως, υπό το πρίσμα, ιδίως, είτε της δυνατότητας απαλλαγής από την ποινική ευθύνη όσων αποδεδειγμένως ενήργησαν ανιδιοτελώς, με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας ή λόγω της υπάρξεως οικογενειακών δεσμών, είτε της δυνατότητας προσαρμογής του συστήματος των απειλούμενων σε βάρος τους κυρώσεων.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

8. Η οδηγία 2002/90 ορίζει τις παραβάσεις που αφορούν την υποβοήθηση της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής, ενώ η απόφαση-πλαίσιο 2002/946 του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2002, για την ενίσχυση του ποινικού πλαισίου για την πρόληψη της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής[6], θεσπίζει τους ελάχιστους κανόνες όσον αφορά τη φύση των απειλούμενων κυρώσεων, την ευθύνη των νομικών προσώπων και τη δικαιοδοσία μεταξύ των κρατών μελών.

1. Η οδηγία 2002/90

9. Η οδηγία 2002/90 εκδόθηκε επί τη βάσει δύο διατάξεων. Η μεν πρώτη είναι το άρθρο 61, στοιχείο α′, ΕΚ (νυν άρθρο 67 και άρθρο 68 ΣΛΕΕ), το οποίο προέβλεπε ότι το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεσπίζει άμεσα συνδεόμενα με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων συνοδευτικά μέτρα για τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα και τη μετανάστευση, καθώς και μέτρα για την πρόληψη και την καταστολή της εγκληματικότητας. Η δε δεύτερη διάταξη είναι το άρθρο 63, πρώτο εδάφιο, σημείο 3, στοιχείο β′, ΕΚ (νυν άρθρο 79, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, ΣΛΕΕ), το οποίο προέβλεπε τη λήψη μέτρων στον τομέα της παράνομης μεταναστεύσεως και της παράνομης διαμονής.

10. Οι αιτιολογικές σκέψεις 1 έως 4 της εν λόγω οδηγίας έχουν ως εξής:

«(1) Ένας από τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η προοδευτική εγκαθίδρυση ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, η οποία συνεπάγεται ιδίως την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης.

(2) Θα πρέπει, επομένως, να καταπολεμηθεί η υποβοήθηση της παράνομης μετανάστευσης, και όσον αφορά την παράνομη διάβαση των συνόρων εν στενή εννοία, αλλά και όταν αποσκοπεί στο να τροφοδοτήσει τα δίκτυα εκμετάλλευσης ανθρώπων.

[6] ΕΕ 2002, L 328, σ. 1.

(3) Για τον σκοπό αυτό, έχει μεγάλη σημασία η προσέγγιση των ισχυουσών νομικών διατάξεων, και ιδίως, αφενός, ο ακριβής ορισμός της εν λόγω παράβασης και των περιπτώσεων απαλλαγής, πράγμα το οποίο αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας οδηγίας και, αφετέρου, οι ελάχιστοι κανόνες για τις ποινές, […], οι οποίοι αποτελούν το αντικείμενο της απόφασης-πλαισίου [2002/946].

(4) Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι να παράσχει ορισμό της διευκόλυνσης της παράνομης μετανάστευσης, ώστε να καταστεί κατά συνέπεια πιο αποτελεσματική η λειτουργία της απόφασης-πλαισίου [2002/946], προκειμένου να προληφθεί το αδίκημα αυτό.»

11. Το άρθρο 1 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γενική παράβαση», προβλέπει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν ενδεδειγμένες κυρώσεις:

α) κατά παντός, όστις εκ προθέσεως βοηθά πρόσωπο, το οποίο δεν είναι υπήκοος κράτους μέλους, προκειμένου να εισέλθει […] [σ]το έδαφος κράτους μέλους, κατά παράβαση της νομοθεσίας του εν λόγω κράτους σχετικά με την είσοδο […] των αλλοδαπών.

[…]

2. Τα κράτη μέλη δύνανται να αποφασίσουν την μη επιβολή κυρώσεων για τη συμπεριφορά που ορίζεται στην παράγραφο 1, στοιχείο α′, εφαρμόζοντας την εθνική τους νομοθεσία και πρακτική, εφόσον η συμπεριφορά αυτή αποσκοπεί στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας στο συγκεκριμένο πρόσωπο.»

12. Το άρθρο 3 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Κυρώσεις», ορίζει τα ακόλουθα:

«Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσει ότι οι παραβάσεις που προβλέπονται στα άρθρα 1 και 2 επισύρουν αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές κυρώσεις.»

2. Η απόφαση-πλαίσιο 2002/946

13. Η απόφαση-πλαίσιο 2002/946 ερείδεται στο άρθρο 29 ΕΕ (νυν άρθρο 67 ΣΛΕΕ), στο άρθρο 31, στοιχείο ε′, ΕΕ (νυν άρθρο 83, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ) και στο άρθρο 34, παράγραφος 2, στοιχείο β′, ΕΕ.

14. Το άρθρο 1 της εν λόγω αποφάσεως-πλαισίου, το οποίο επιγράφεται «Κυρώσεις», προβλέπει τα εξής:

«1. Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσει ότι οι παραβάσεις που ορίζονται στα άρθρα 1 και 2 της οδηγίας [2002/90] επισύρουν αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές ποινικές κυρώσεις, οι οποίες μπορεί να συνεπάγονται την έκδοση.

[…]

3. Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσει ότι η εκ κερδοσκοπίας διάπραξη των παραβάσεων που ορίζονται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', […] της οδηγίας [2002/90] επισύρει ποινή, στερητική της ελευθερίας, το ανώτατο όριο της οποίας δεν μπορεί να είναι κατώτερο των οκτώ ετών, όταν διαπράττεται υπό μιας των κάτωθι περιστάσεων:

– το αδίκημα διαπράχθηκε στο πλαίσιο της δράσης εγκληματικής οργάνωσης, όπως ορίζεται από την κοινή δράση 98/733/ΔΕΥ [7],

– η διάπραξη του αδικήματος έθεσε σε κίνδυνο τη ζωή των προσώπων κατά των οποίων αυτό στρεφόταν.

[…]»

15. Το άρθρο 6 της προμνησθείσας αποφάσεως-πλαισίου, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διεθνές δίκαιο για τους πρόσφυγες», ορίζει τα εξής:

«Η παρούσα απόφαση-πλαίσιο εφαρμόζεται με την επιφύλαξη της προστασίας που παρέχεται στους πρόσφυγες και στους αιτούντες άσυλο σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο για τους πρόσφυγες ή με άλλες διεθνείς πράξεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, ιδίως λαμβανομένης υπόψη της τήρησης από τα κράτη μέλη των διεθνών τους υποχρεώσεων δυνάμει των άρθρων 31 και 33 της σύμβασης [περί του καθεστώτος των προσφύγων, που υπογράφηκε στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951 [8]]».

B. Το ιταλικό δίκαιο

1. Το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 286/1998

16. Το άρθρο 12, παράγραφοι 1 και 2, του decreto legislativo n. 286 – Testo unico delle disposizioni concernenti la disciplina dell'immigrazione e norme sulla condizione dello straniero (νομοθετικού διατάγματος αριθ. 286, για την κωδικοποίηση σε ενιαίο κείμενο των διατάξεων που αφορούν τη ρύθμιση της μετανάστευσης και τους κανόνες σχετικά με το καθεστώς των αλλοδαπών) [9], της 25ης Ιουλίου 1998, ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Όποιος κατά παράβαση των διατάξεων του παρόντος κωδικοποιημένου κειμένου προωθεί, διευθύνει, οργανώνει, χρηματοδοτεί ή πραγματοποιεί μεταφορά αλλοδαπών από το εξωτερικό στην Ιταλία ή προβαίνει στη διάπραξη άλλων πράξεων με σκοπό την παράνομη είσοδό τους στην Ιταλία ή στο έδαφος άλλου κράτους του οποίου δεν είναι υπήκοοι ή στο οποίο δεν διαθέτουν άδεια μονίμως διαμένοντος, τιμωρείται με στερητική της ελευθερίας ποινή από δύο έως έξι έτη και χρηματική ποινή 15 000 ευρώ για κάθε μεταφερόμενο άτομο, εκτός εάν η πράξη τιμωρείται βαρύτερα από άλλη διάταξη.

7 Κοινή δράση της 21ης Δεκεμβρίου 1998 που θεσπίστηκε από το Συμβούλιο δυνάμει του άρθρου K.3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, σχετικά με το αξιόποινο της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση, στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 1998, L 351, σ. 1).

8 Σύμβαση που τέθηκε σε ισχύ στις 22 Απριλίου 1954 [*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 189, σ. 150, αριθ. 2545 (1954)], όπως συμπληρώθηκε με το πρωτόκολλο περί του καθεστώτος των προσφύγων, που συνήφθη στη Νέα Υόρκη στις 31 Ιανουαρίου 1967 και τέθηκε σε ισχύ στις 4 Οκτωβρίου 1967.

9 Τακτικό συμπλήρωμα στην GURI αριθ. 191, της 18ης Αυγούστου 1998, όπως τροποποιήθηκε από τον legge nº 94 – Disposizioni in materia di sicurezza pubblica (νόμο αριθ. 94, περί διατάξεων σχετικών με την δημόσια ασφάλεια), της 15ης Ιουλίου 2009 (τακτικό συμπλήρωμα στην GURI αριθ. 170, της 24ης Ιουλίου 2009), στο εξής: νομοθετικό διάταγμα αριθ. 286/1998.

2. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 54 του codice penale [ποινικού κώδικα], δεν συνιστά αξιόποινη πράξη η παροχή αρωγής και ανθρωπιστικής βοήθειας στην Ιταλία σε έχοντες ανάγκη αλλοδαπούς οι οποίοι βρίσκονται ούτως ή άλλως στο ιταλικό έδαφος.»

2. Ο ποινικός κώδικας

17. Το άρθρο 54 του ποινικού κώδικα, το οποίο φέρει τον τίτλο «Κατάσταση ανάγκης», προβλέπει στο πρώτο εδάφιο τα εξής:

«Δεν τιμωρείται όποιος τέλεσε πράξη οδηγούμενος από την ανάγκη να αποτρέψει πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης για τον ίδιο ή για άλλον, κίνδυνο τον οποίο δεν προκάλεσε με δική του υπαιτιότητα και ο οποίος ήταν αναπότρεπτος με άλλα μέσα, υπό την επιφύλαξη ότι δεν ενήργησε δυσανάλογα προς τον κίνδυνο.»

III. Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

18. Η ενδιαφερομένη, υπήκοος Κονγκό, παρουσιάστηκε στις 27 Αυγούστου 2019 στα αερολιμενικά σύνορα της Μπολόνια (Ιταλία) κατά την άφιξη πτήσης από την Καζαμπλάνκα (Μαρόκο), έχοντας στην κατοχή της πλαστό διαβατήριο της Σενεγάλης. Συνοδευόταν από την κόρη της και την ανιψιά της, ηλικίας οκτώ και δεκατριών ετών αντιστοίχως, για τις οποίες προσκόμισε επίσης πλαστά έγγραφα ταυτότητας.

19. Η ενδιαφερομένη συνελήφθη στις 28 Αυγούστου 2019, τα δε δύο παιδιά, με απόφαση του Tribunale per i minorenni (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου ανηλίκων, Ιταλία), τοποθετήθηκαν σε δομή υποδοχής. Κατά της ενδιαφερομένης κινήθηκε ποινική διαδικασία από τις ιταλικές δικαστικές αρχές για το αδίκημα της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο εθνικό έδαφος καθώς και για το προβλεπόμενο στην ιταλική νομοθεσία αδίκημα της κατοχής πλαστών εγγράφων ταυτότητας. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση για την επικύρωση της συλλήψεως, η οποία διεξήχθη στις 29 Αυγούστου 2019 ενώπιον του Giudice per le Indagini Preliminari (δικαστή ανακριτή, Ιταλία) του Tribunale di Bologna (πλημμελειοδικείου της Μπολόνια), η ενδιαφερομένη δήλωσε ότι είχε εγκαταλείψει τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό προκειμένου να αποφύγει τις απειλές θανάτου που δεχόταν από τον σύντροφό της κατόπιν της διακοπής της σχέσης τους, φοβούμενη, περαιτέρω, ότι απειλούνταν η σωματική ακεραιότητα και των δύο νεαρών κοριτσιών. Ο ως άνω δικαστής επικύρωσε τη σύλληψη της ενδιαφερομένης, αλλά απέρριψε το αίτημα της Pubblico Ministero (εισαγγελικής αρχής, Ιταλία) να τεθεί υπό προσωρινή κράτηση.

20. Η ενδιαφερομένη υπέβαλε στις 9 Οκτωβρίου 2019 αίτηση διεθνούς προστασίας, της οποίας η εξέταση, σύμφωνα με τα στοιχεία που προσκομίστηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου που διεξήχθη στις 18 Ιουνίου 2024, δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί.

21. Από την ιατροδικαστική εξέταση που διενεργήθηκε κατόπιν εντολής του Tribunale per i minorenni (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου ανηλίκων) διαπιστώθηκε ο δεσμός γονέα-παιδιού μεταξύ της ενδιαφερομένης και ενός εκ των παιδιών και ανατέθηκε εκ νέου στη μητέρα η γονική μέριμνα αυτού. Αντιθέτως, για το δεύτερο παιδί δεν μπόρεσε να διενεργηθεί ιατροδικαστική εξέταση, καθόσον στις 10 Σεπτεμβρίου 2019 αυτό εγκατέλειψε με δική του πρωτοβουλία την δομή υποδοχής στην οποία είχε τοποθετηθεί και έκτοτε δεν κατέστη δυνατό να εντοπιστεί. Το αιτούν

δικαστήριο διευκρινίζει ότι, όπως προκύπτει από την έκθεση των κοινωνικών υπηρεσιών επί των συνεντεύξεων με τις ανήλικες, η δεύτερη ανήλικη είναι όντως ανιψιά της ενδιαφερομένης και είχε τεθεί υπό την επιμέλεια της τελευταίας κατόπιν του θανάτου της μητέρας της.

22. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 29ης Μαΐου 2023, ο συνήγορος της ενδιαφερομένης ζήτησε να υποβληθεί στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως. Το Tribunale di Bologna (πλημμελειοδικείο της Μπολόνια), διατηρώντας επιφυλάξεις ως προς τη νομιμότητα της ποινικοποίησης πράξεων που αποσκοπούν στην υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους, όπως αυτή προβλέπεται στο δίκαιο της Ένωσης, στο άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90 και στο ιταλικό δίκαιο στο άρθρο 12, παράγραφος 1, του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 286/1998, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Αντιτίθεται ο [Χάρτης], ιδίως η αρχή της αναλογικότητας κατά το άρθρο 52, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το δικαίωμα στην ατομική ελευθερία και το δικαίωμα στην ιδιοκτησία κατά τα άρθρα 6 και 17, καθώς και τα δικαιώματα στη ζωή και τη σωματική ακεραιότητα κατά τα άρθρα 2 και 3, το δικαίωμα ασύλου κατά το άρθρο 18 και σεβασμού της οικογενειακής ζωής κατά το άρθρο 7, στις διατάξεις της οδηγίας [2002/90] και της αποφάσεως-πλαισίου [2002/946] (οι οποίες μεταφέρθηκαν στο ιταλικό δίκαιο με τη ρύθμιση του άρθρου 12 του [νομοθετικού διατάγματος αριθ. 286/1998]) στο μέτρο που οι διατάξεις αυτές επιβάλλουν στα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέπουν ποινικές κυρώσεις για κάθε πρόσωπο το οποίο, εκ προθέσεως, διευκολύνει ή τελεί πράξεις που αποσκοπούν στην υποβοήθηση της εισόδου παράτυπων αλλοδαπών στο έδαφος της Ένωσης, ακόμη και όταν η συμπεριφορά δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα, χωρίς να προβλέπουν συγχρόνως την υποχρέωση των κρατών μελών να αποκλείουν τον αξιόποινο χαρακτήρα πράξεων υποβοήθησης της παράνομης εισόδου με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας στον αλλοδαπό;

2) Αντιτίθεται ο [Χάρτης], ιδίως η αρχή της αναλογικότητας κατά το άρθρο 52, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το δικαίωμα στην ατομική ελευθερία και το δικαίωμα στην ιδιοκτησία κατά τα άρθρα 6 και 17, καθώς και τα δικαιώματα στη ζωή και τη σωματική ακεραιότητα κατά τα άρθρα 2 και 3, το δικαίωμα ασύλου κατά το άρθρο 18 και σεβασμού της οικογενειακής ζωής κατά το άρθρο 7, στην πρόβλεψη του αδικήματος του άρθρου 12 του [νομοθετικού διατάγματος αριθ. 286/1998], στο μέτρο που τιμωρεί τη συμπεριφορά όποιου τελεί πράξεις που αποσκοπούν στην παράνομη είσοδο αλλοδαπού στο έδαφος του κράτους, ακόμη και όταν η συμπεριφορά αυτή δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα, χωρίς συγχρόνως να αποκλείεται ο αξιόποινος χαρακτήρας συμπεριφορών υποβοήθησης της παράνομης εισόδου με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας στον αλλοδαπό;»

23. Η προσφεύγουσα, η Ιταλική και η Ουγγρική Κυβέρνηση, καθώς και το Συμβούλιο και η Επιτροπή υπέβαλαν τις γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις τους κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 18ης Ιουνίου 2024.

IV. Ανάλυση

Α. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

24. Υπογραμμίζεται εκ προοιμίου ότι η ανάλυση του αιτούντος δικαστηρίου επικεντρώνεται στη μνημονευόμενη ρητώς στο άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/90 ποινικοποίηση συμπεριφορών υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους οι οποίες παρέχονται για ανθρωπιστικούς λόγους.

25. Πρώτον, θα ήθελα να επισημάνω ότι η διατύπωση που χρησιμοποιείται στο εν λόγω άρθρο, κατά την οποία τα κράτη μέλη «δύνανται να αποφασίσουν την μη επιβολή κυρώσεων» εφόσον η υποβοήθηση αυτή παρέχεται για ανθρωπιστικούς λόγους, είναι διφορούμενη ως προς το νόημα και το περιεχόμενό της[10]. Στο πλαίσιο των παρουσών προτάσεων, θα θεωρήσω ότι η ως άνω διατύπωση έχει την έννοια ότι τα κράτη μέλη έχουν, σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, τη δυνατότητα να προβλέπουν λόγο απαλλαγής από την ποινική ευθύνη. Πράγματι, λαμβανομένης υπόψη της ορολογίας που χρησιμοποιεί ο νομοθέτης της Ένωσης, φρονώ ότι βούλησή του ήταν να προβεί σε παραλληλισμό μεταξύ της αρχής περί αξιοποίνου της πράξεως με την οποία ένα πρόσωπο υποβοηθά την παράνομη είσοδο στο έδαφος κράτους μέλους, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 1, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας («τα κράτη μέλη θεσπίζουν ενδεδειγμένες κυρώσεις»), και της δυνατότητας απαλλαγής του προσώπου αυτού από την ποινική ευθύνη όταν η πράξη του αποσκοπεί στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 1, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας («Τα κράτη μέλη δύνανται να αποφασίσουν την μη επιβολή κυρώσεων»).

26. Δεύτερον, τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν στην υπό κρίση υπόθεση δεν απαιτούν, κατά τη γνώμη μου, να κριθεί κατά πόσον συμπεριφορές όπως η επίμαχη εμπίπτουν στον χαρακτηρισμό της «ανθρωπιστικής βοήθειας» κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/90. Ειδικότερα, η θεωρητική συζήτηση είναι ευρύτερη και αφορά, πρωτίστως, την ποινικοποίηση, ή μάλλον την απουσία, στο κείμενο της εν λόγω οδηγίας, ρητής απαλλαγής από την ποινική ευθύνη όσων προβαίνουν σε πράξεις υποβοήθησης χωρίς πρόθεση προσπορισμού περιουσιακού οφέλους. Τουτέστιν, η επίδικη στην κύρια δίκη αξιόποινη πράξη υποβοήθησης διαπράχθηκε από τη μητέρα της οικογενείας υπέρ της κόρης της και της ανιψιάς της και, ως εκ τούτου, θα μπορούσε να εξεταστεί υπό το πρίσμα της υπάρξεως οικογενειακής υποχρεώσεως και/ή οικογενειακής αλληλεγγύης, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή στις παρατηρήσεις της.

27. Από τη συγκριτική μελέτη δε του διεθνούς δικαίου και του δικαίου της Ένωσης καταδεικνύεται ότι, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι πράξεις υποβοήθησης έχουν αποδεδειγμένως τελεσθεί αποκλειστικώς προς το συμφέρον συγγενικών προσώπων, ιδίως παιδιών, ορισμένα κράτη μέλη δέχονται ότι συνιστούν ως εκ της φύσεώς τους ανθρωπιστικές πράξεις, ενώ άλλα κράτη μέλη θεωρούν ότι πράξεις αρωγής αυτού του είδους εμπίπτουν στο καθεστώς της οικογενειακής ασυλίας.

28. Συνεπώς, λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων αυτών, θα αναφερθώ ευρύτερα, στο πλαίσιο των παρουσών προτάσεων, στις πράξεις όσων υποβοηθούν την παράνομη είσοδο στο έδαφος κράτους μέλους ανιδιοτελώς, από αλτρουισμό, συμπόνια ή αλληλεγγύη, για ανθρωπιστικούς λόγους ή λόγω οικογενειακών δεσμών.

[10] «may decide not to impose sanctions» στην απόδοση στην αγγλική γλώσσα, «può decidere di non adottare sanzioni» στην απόδοση στην ιταλική γλώσσα.

Β. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

29. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν από το Δικαστήριο να διευκρινίσει εάν το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90 είναι ανίσχυρο εκ του λόγου ότι παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη.

30. Προκειμένου να εξεταστεί η αναλογικότητα της ποινικοποίησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους απαιτείται να προσδιοριστεί προηγουμένως το πεδίο εφαρμογής της. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή υποστηρίζει στις παρατηρήσεις της ότι η εν λόγω ποινικοποίηση δεν καλύπτει συμπεριφορές όπως η επίμαχη, κατά την οποία μια μητέρα, υπήκοος τρίτης χώρας, βοηθά ανήλικα παιδιά για τα οποία είναι υπεύθυνη προκειμένου να εισέλθουν παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους.

1. Το πεδίο εφαρμογής της ποινικοποίησης των πράξεων υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους (άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90)

31. Το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90 ποινικοποιεί την υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους, ορίζοντας τόσο την αντικειμενική όσο και την υποκειμενική υπόσταση του συγκεκριμένου αδικήματος, καταλείποντας στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών την επιλογή της πλέον ενδεδειγμένης ποινής[11]. Ενώ η παροχή συνδρομής στην τέλεση μιας αξιόποινης πράξεως τιμωρείται κατ' αρχήν σύμφωνα με τις αρχές που διέπουν τη θεωρία της συνέργειας, εντούτοις εν προκειμένω βούληση του νομοθέτη της Ένωσης ήταν να απεμπλακεί από τις αρχές αυτές, ανάγοντας την υποβοήθηση της παράνομης εισόδου σε αυτοτελές αδίκημα.

32. Πρώτον, από τον τίτλο του άρθρου 1 της οδηγίας («Γενική παράβαση»), καθώς και από την ορολογία που χρησιμοποιεί ο νομοθέτης της Ένωσης, προκύπτει ότι σκοπός του άρθρου αυτού είναι να προσδιοριστεί το γενικότερο πλαίσιο της παραβάσεως που συνίσταται στην υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους. Πράγματι, κατά την αιτιολογική σκέψη 3 της εν λόγω οδηγίας, ο νομοθέτης αποσκοπεί στην προσέγγιση των ποινικών νομοθεσιών των κρατών μελών. Η εν λόγω ποινικοποίηση εμπίπτει εν προκειμένω στη συντρέχουσα ποινική αρμοδιότητα του νομοθέτη της Ένωσης και του εθνικού νομοθέτη, ο τελευταίος δε υποχρεούται να τυποποιήσει τη συγκεκριμένη παράβαση στην οικεία έννομη τάξη ως ποινικό αδίκημα.

33. Διαπιστώνεται, όμως, ότι στον ορισμό της επίμαχης παραβάσεως ουδεμία ένδειξη διαλαμβάνεται η οποία να επιβεβαιώνει την άποψη της Επιτροπής. Η οδηγία 2002/90 ορίζει την απαγορευόμενη συμπεριφορά κατά τρόπο αφηρημένο, χωρίς να αποκλείει καμία από τις μορφές τις οποίες δύναται να λάβει η υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους ούτε κανένα από τα πρόσωπα τα οποία θα μπορούσαν να προβούν σε πράξεις υποβοήθησης, με αποτέλεσμα στα τελευταία αυτά πρόσωπα να επιφυλάσσεται η ίδια αυστηρή μεταχείριση.

[11] Κατά τον Gérard Cornu, η ποινικοποίηση αποτελεί μέτρο εγκληματικής πολιτικής το οποίο συνίσταται στην τυποποίηση από την αρμόδια αρχή (κατ' αρχήν τη νομοθετική εξουσία) συγκεκριμένης συμπεριφοράς ως αξιόποινης πράξεως, προσδιορίζοντας τα δομικά στοιχεία αυτής και την απειλούμενη ποινή [Cornu, G., *Vocabulaire juridique*, PUF, Παρίσι, 15η έκδ., 2024].

34. Η αντικειμενική υπόσταση του αδικήματος της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους στοιχειοθετείται όταν «οποιοσδήποτε» «βοηθά» υπήκοο τρίτης χώρας να εισέλθει παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους, διερχόμενος είτε τα εσωτερικά σύνορα είτε τα εξωτερικά σύνορα του χώρου Σένγκεν [12]. Οι τελευταίες αυτές έννοιες εμπίπτουν στην ορολογία που χρησιμοποιείται ευρέως στα εθνικά δίκαια για τον ορισμό των γενικών αδικημάτων [13].

35. Η έννοια της «υποβοήθησης» περιλαμβάνει όλες τις μορφές τις οποίες είναι δυνατό να λάβει η υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος ενός κράτους μέλους, από τη χρηματοδότηση των μέσων μεταφοράς stricto sensu μέχρι τη διαχείριση της μεταφοράς αυτής, την κατάρτιση ή την προμήθεια πλαστών εγγράφων, τη σύναψη εικονικών γάμων ή κάθε άλλο μέσο που διευκολύνει την παράνομη είσοδο [14].

36. Επιπλέον, ο νομοθέτης της Ένωσης, προβλέποντας κυρώσεις «κατά παντός, όστις» τελεί πράξεις υποβοήθησης, έχει λάβει υπόψη τον αριθμό και την ποικιλομορφία των προφίλ των προσώπων που ενδέχεται να εμπλέκονται, περιλαμβανομένων τόσο εκείνων που ενεργούν μεμονωμένα και αυθορμήτως όσο και εκείνων που ενεργούν στο πλαίσιο οργανωμένης ή συλλογικής δράσης (μεταξύ άλλων, οργανωμένων κυκλωμάτων ή μελών δικτύου διακινητών, όπως διακινητών, επικεφαλής, στρατολόγων ή ακόμη οδηγών, κυβερνητών σκαφών, αγγελιοφόρων, τσιλιαδόρων, πλαστογράφων διαβατηρίων, διαφόρων ειδών προμηθευτών, διεφθαρμένων δημοσίων υπαλλήλων ή παρεχόντων υπηρεσίες) [15].

37. Όσον αφορά την υποκειμενική υπόσταση της γενικής αυτής παραβάσεως, ο νομοθέτης της Ένωσης διακρίνει το στοιχείο της προθέσεως, το οποίο συνιστά δομικό στοιχείο της παραβάσεως, από τον επιδιωκόμενο με τη διάπραξη της παραβάσεως σκοπό.

38. Τουτέστιν, η τέλεση πράξεων υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους καθίσταται ποινικό αδίκημα ανεξαρτήτως των κινήτρων του αυτουργού τους. Ωστόσο, η συγκεκριμένη παράβαση στοιχειοθετείται μόνον εφόσον διενεργείται με δόλο. Δεν αφορά οποιονδήποτε διευκολύνει την παράνομη διάβαση των συνόρων, λόγω απροσεξίας, απερισκεψίας ή εξ αμελείας (ενδεχόμενος δόλος), αλλά μόνον όποιον ενεργεί «εκ προθέσεως»,

[12] Συγκεκριμένα, ο νομοθέτης της Ένωσης ποινικοποιεί την υποβοήθηση της παράνομης μετανάστευσης όταν αυτή αφορά την είσοδο «[στο] έδαφος κράτους μέλους», έχοντας ο ίδιος επισημάνει προηγουμένως, στην αιτιολογική σκέψη 2 της οδηγίας 2002/90, ότι θα πρέπει να καταπολεμηθεί η υποβοήθηση της παράνομης μετανάστευσης όσον αφορά την παράνομη διάβαση των συνόρων «εν στενή εννοία».

[13] Επί παραδείγματι, το άρθρο 225-5, παράγραφος 1, του γαλλικού code pénal (ποινικού κώδικα) ορίζει το αδίκημα της μαστροπείας αναφέροντας, μεταξύ άλλων, ότι αφορά «το γεγονός ότι ορισμένο πρόσωπο, καθ' οιονδήποτε τρόπο, […] εξυπηρετεί, επικουρεί ή προστατεύει την ακολασία άλλων».

[14] Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο ενημερωτικό του σημείωμα με τίτλο «Καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κύρια μέσα», του Απριλίου 2016, διαθέσιμο, στη γαλλική γλώσσα, στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581391/EPRS_BRI%282016%29581391_FR.pdf, επισημαίνει ότι «η παράνομη διακίνηση μεταναστών αποτελεί ένα σύνθετο πρόβλημα και ο τρόπος δράσης των διακινητών είναι συχνά ιδιαιτέρως ευέλικτος και μεταβάλλεται συνεχώς. Είναι, επομένως, σημαντικό να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο αυτό με την υιοθέτηση μιας σφαιρικής προσέγγισης» (σ. 14). Βλ., επίσης, έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, της 22ας Μαρτίου 2017, σχετικά με την αξιολόγηση REFIT του νομικού πλαισίου της Ένωσης για την καταπολέμηση της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής: η δέσμη μέτρων για τους διακινητές (οδηγία 2002/90/ΕΚ και απόφαση-πλαίσιο 2002/946/ΔΕΥ) [SWD(2017) 117 final], διαθέσιμο, στην αγγλική γλώσσα, στην ηλεκτρονική διεύθυνση https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/swd/2017/0117/COM_SWD(2017)0117_EN.pdf.

[15] Βλ. ενημερωτικό σημείωμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που μνημονεύεται στην υποσημείωση 14 των παρουσών προτάσεων (σ. 9), καθώς και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Μετανάστευσης και Εσωτερικών Υποθέσεων, *Étude sur le trafic illicite de migrants: Caractéristiques, réponses et coopération avec les pays tiers, synthèse générale* [Μελέτη για την παράνομη διακίνηση μεταναστών: Χαρακτηριστικά, απαντήσεις και συνεργασία με τρίτες χώρες, γενική σύνοψη], Σεπτέμβριος 2015 (σημείο 1.3.2).

δηλαδή εκείνον ο οποίος ενώ γνωρίζει την παράτυπη κατάσταση του ενδιαφερομένου όσον αφορά τη διάβαση των συνόρων, παρά ταύτα, έχει τη βούληση και τη συνείδηση να τελέσει την κολαζόμενη από τον νόμο πράξη (γενικός δόλος) [16].

39. Αντιθέτως, ειδικός δόλος δεν απαιτείται. Συγκεκριμένα, ο νομοθέτης της Ένωσης απέφυγε να εξαρτήσει τον κολασμό της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους από την πρόθεση προσπορισμού περιουσιακού οφέλους, ιδίως λόγω των δυσχερειών που συνδέονται με την απόδειξη της αποκόμισης υλικού οφέλους [17], προτιμώντας να αναγάγει την περίπτωση αυτή σε επιβαρυντική περίσταση στο άρθρο 1, παράγραφος 3, της αποφάσεως-πλαισίου 2002/946. Ως εκ τούτου, η συγκεκριμένη παράβαση διαφέρει από εκείνην της υποβοήθησης της παράνομης διαμονής στο έδαφος κράτους μέλους που προβλέπεται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2002/90, η οποία απαιτεί ειδικό δόλο, ήτοι την τέλεση της εν λόγω πράξεως για κερδοσκοπικούς λόγους.

40. Από την ανωτέρω εξέταση του γράμματος του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90 προκύπτει σαφώς ότι η υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους ορίζεται κατά τρόπο αντικειμενικό, χωρίς το κίνητρο που ενέπνευσε την διάπραξη τέτοιων πράξεων να περιλαμβάνεται ρητώς στον ορισμό του συγκεκριμένου ποινικού αδικήματος. Εξ αυτού συνάγω ότι στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως εμπίπτει το σύνολο των πράξεων διά των οποίων ένα πρόσωπο παρέχει, έχοντας πλήρη επίγνωση της καταστάσεως, ενσυνειδήτως και εσκεμμένως, τη συνδρομή του στην παράνομη διάβαση των συνόρων κράτους μέλους, ανεξαρτήτως των κινήτρων του προσώπου αυτού και χωρίς να διαλαμβάνεται στην προμνησθείσα διάταξη οποιαδήποτε ένδειξη ικανή να περιορίσει το πεδίο εφαρμογής της.

41. Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι πράξη όπως η επίμαχη, με την οποία υπήκοος τρίτης χώρας βοηθά εκ προθέσεως δύο ανήλικα παιδιά των οποίων έχει την επιμέλεια να εισέλθουν παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους κάνοντας χρήση πλαστών εγγράφων ταυτότητας, στοιχειοθετεί το αδίκημα του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της εν λόγω οδηγίας, καθόσον πληρούνται η αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση του συγκεκριμένου αδικήματος.

42. Δεύτερον, η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται και από τον σκοπό της οδηγίας 2002/90.

43. Ειδικότερα, μολονότι η εν λόγω οδηγία και η απόφαση-πλαίσιο 2002/946 που τη συμπληρώνει χαρακτηρίζονται ως «δέσμη μέτρων για τους διακινητές» («facilitators package») [18], εντούτοις τα εν λόγω μέτρα υπερβαίνουν τον αποκλειστικό σκοπό της καταπολέμησης των δικτύων παράνομης μετανάστευσης. Όπως σαφέστατα προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 2 τόσο της οδηγίας 2002/90 όσο και της αποφάσεως-πλαισίου 2002/946, ο νομοθέτης της Ένωσης επιδιώκει δύο σκοπούς, ήτοι «να καταπολεμ[ήσει την] υποβοήθηση της παράνομης μετανάστευσης, και όσον αφορά *την παράνομη διάβαση των συνόρων εν στενή εννοία*, αλλά και όταν αποσκοπεί στο να τροφοδοτήσει τα δίκτυα εκμετάλλευσης ανθρώπων» [19]. Συνεπώς, η οδηγία 2002/90 επιδιώκει πολύ ευρύτερους σκοπούς από εκείνους που καθορίζονται στο πρωτόκολλο

[16] Ο όρος «εκ προθέσεως» μεταφράζεται εναλλακτικά στις άλλες γλωσσικές αποδόσεις της οδηγίας 2002/90 με τους όρους «σκοπίμως», «εσκεμμένως» ή ακόμη και «εκουσίως».

[17] Βλ. έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής που μνημονεύεται στην υποσημείωση 14 των παρουσών προτάσεων (σ. 9).

[18] Βλ. ενημερωτικό σημείωμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που μνημονεύεται στην υποσημείωση 14 των παρουσών προτάσεων (σ. 2, 6 και 14).

[19] Η υπογράμμιση δική μου.

κατά της λαθραίας μεταφοράς μεταναστών διά ξηράς, αέρος και θαλάσσης, το οποίο συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος, στο οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι συμβαλλόμενο μέρος [20].

44. Ειδικότερα, ο πρώτος σκοπός του νομοθέτη της Ένωσης συνίσταται στην καταπολέμηση της υποβοήθησης της παράνομης διάβασης των συνόρων εν στενή εννοία, καθιστώντας τη συμπεριφορά αυτή ποινικό αδίκημα, με γενικούς όρους, στο άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90, καταλείποντας στα κράτη μέλη τη θέσπιση κυρώσεων, που πρέπει να είναι «ενδεδειγμένες», κατά όποιων, ανεξάρτητα από τη φύση των κινήτρων τους, ενήργησαν έχοντας πλήρη επίγνωση των πραγματικών περιστατικών.

45. Ο δεύτερος σκοπός συνίσταται στην αυστηρότερη αντιμετώπιση των πράξεων υποβοήθησης της παράνομης διαβάσεως των συνόρων όταν αυτές διενεργούνται για κερδοσκοπικούς λόγους, συμπληρώνοντας με τον τρόπο αυτό τα μέσα για την καταπολέμηση της παράνομης απασχόλησης, της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών [21]. Οι ανωτέρω σκοποί αντικατοπτρίζονται συγκεκριμένα στο άρθρο 1, παράγραφος 3, της αποφάσεως-πλαισίου 2002/946, με τη θέσπιση επιβαρυντικών περιστάσεων για το αδίκημα που προβλέπεται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90, καθώς και με την επιβολή κυρώσεων των οποίων η φύση και ο βαθμός αυστηρότητας καθορίζονται από τον νομοθέτη της Ένωσης [22].

46. Οι δύο αυτοί σκοποί, ο ένας γενικός και ο άλλος ειδικός, συνηγορούν υπέρ της ερμηνείας ότι, με το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90, βούληση του νομοθέτη της Ένωσης ήταν να ορίσει ένα γενικό αδίκημα, το οποίο καλύπτει το σύνολο των πράξεων που αποσκοπούν στη διευκόλυνση της παράνομης εισόδου στο έδαφος ενός κράτους μέλους, ακόμη και όταν οι πράξεις αυτές διαπράττονται ανιδιοτελώς, από αλτρουισμό, συμπόνια ή αλληλεγγύη, για ανθρωπιστικούς λόγους ή λόγω της υπάρξεως οικογενειακού δεσμού. Το να εξαιρεθεί από το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως πράξη με την οποία γονέας υπήκοος τρίτης χώρας βοηθά ανήλικα παιδιά, των οποίων φέρεται να έχει την επιμέλεια, να εισέλθουν παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους κάνοντας χρήση πλαστών εγγράφων ταυτότητας θα ήταν προδήλως αντίθετο προς τους ως άνω σκοπούς, ιδίως διότι θα διέλαθαν της προσοχής των δημοσίων αρχών ύποπτες συμπεριφορές οι οποίες θα μπορούσαν να είναι βλαπτικές για τα συμφέροντα των εν λόγω παιδιών.

[20] Βλ. απόφαση 2001/87/ΕΚ του Συμβουλίου, της 8ης Δεκεμβρίου 2000, για την υπογραφή της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την καταπολέμηση του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος και των πρόσθετων πρωτοκόλλων που αφορούν την καταπολέμηση της εμπορίας προσώπων και ειδικότερα γυναικών και παιδιών και της μεταφοράς μεταναστών διά ξηράς, αέρος και θαλάσσης, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΕ 2001, L 30, σ. 44)· απόφαση 2006/616/ΕΚ του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 2006, για τη σύναψη, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, του πρωτοκόλλου κατά της λαθραίας μεταφοράς μεταναστών διά ξηράς, αέρος και θαλάσσης, το οποίο συμπληρώνει τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος όσον αφορά τις διατάξεις του πρωτοκόλλου, στο βαθμό που οι διατάξεις του πρωτοκόλλου αυτού εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 179 και 181α της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΕ 2006, L 262, σ. 24), και απόφαση 2006/617/ΕΚ του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 2006, για τη σύναψη, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, του πρωτοκόλλου κατά της λαθραίας μεταφοράς μεταναστών διά ξηράς, αέρος και θαλάσσης, το οποίο συμπληρώνει τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος, όσον αφορά τις διατάξεις του πρωτοκόλλου, στο βαθμό που οι διατάξεις του πρωτοκόλλου αυτού εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του τίτλου IV του μέρους ΙΙΙ της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΕ 2006, L 262, σ. 34).

[21] Βλ., επίσης, αιτιολογική σκέψη 5 της οδηγίας 2002/90.

[22] Το άρθρο 1, παράγραφος 3, της εν λόγω αποφάσεως-πλαισίου, όπως και οι αιτιολογικές σκέψεις 2 τόσο της οδηγίας 2002/90 όσο και της εν λόγω αποφάσεως-πλαισίου, αποτυπώνουν σαφώς και άνευ αμφισημίας την αιτία θεσπίσεως της εν λόγω δέσμης μέτρων, η οποία υιοθετήθηκε κατόπιν της μακάβριας ανακαλύψεως στο Ντόβερ (Ηνωμένο Βασίλειο), τον Ιούνιο του 2000, των άψυχων σωμάτων 58 Κινέζων, επίδοξων παράνομων μεταναστών, σε σφραγισμένο περιέκτη φορτηγού οχήματος ταξινομημένου στις Κάτω Χώρες, οπότε τα κράτη μέλη ανέθεσαν στη Γαλλική Δημοκρατία, η οποία τότε ασκούσε την προεδρία της Ένωσης, να προτείνει μέτρα για την καταπολέμηση αυτών των εγκλημάτων και της ταχείας αναπτύξεως των κυκλωμάτων παράνομης μετανάστευσης στην Ένωση.

47. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε το ευρύ πεδίο εφαρμογής της εν λόγω ποινικοποίησης στην απόφαση της 10ης Απριλίου 2012, Vo [23]. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έκρινε ότι «το δίκαιο της Ένωσης, όχι μόνο δεν αντιτίθεται στην επιβολή, εκ μέρους κράτους μέλους, ποινικών κυρώσεων σε *όποιον* εκουσίως διευκολύνει υπήκοο τρίτης χώρας να εισδύσει στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους κατά παράβαση των εφαρμοστέων διατάξεων, αλλά, αντιθέτως, επιβάλλει ρητώς στο οικείο κράτος μέλος την υποχρέωση να προβλέπει κυρώσεις για τις περιπτώσεις αυτές», καθώς και «να προβλέπ[ει] και να εφαρμόζ[ει] στην πράξη αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις κατά των αυτουργών των παραβάσεων στις οποίες αναφέρονται η απόφαση-πλαίσιο 2002/946 […] και η οδηγία 2002/90, όπως είναι, *μεταξύ άλλων*, τα πρόσωπα που διευκολύνουν την παράνομη είσοδο» [24].

48. Τέλος, τρίτον, η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται και από τις προπαρασκευαστικές εργασίες που οδήγησαν στην έκδοση της οδηγίας 2002/90.

49. Ειδικότερα, ενώ το άρθρο 4 της προτάσεως οδηγίας της Γαλλικής Δημοκρατίας [25] παρείχε τη δυνατότητα στα «κράτη [μέλη] που το κρίνουν σκόπιμο να μη θεωρούν ότι έχουν διαπραχθεί τα αδικήματα που αναφέρονται στα άρθρα 1 και 2, εάν τα εμπλεκόμενα πρόσωπα μπορούν να αποδείξουν οικογενειακούς δεσμούς με τον οικείο αλλοδαπό υπήκοο (σύζυγος, ανιόντες, κατιόντες, αδελφοί και αδελφές, καθώς και οι σύζυγοί τους)» [26], η εξαίρεση αυτή απαλείφθηκε από το τελικό κείμενο της οδηγίας 2002/90. Περαιτέρω, αν και το Κοινοβούλιο πρότεινε, στο πλαίσιο των τροπολογιών του, να συμπεριληφθεί στον ορισμό της παραβάσεως και το κριτήριο του περιουσιακού οφέλους, το οποίο μνημονευόταν στο προϊσχύσαν άρθρο 27, παράγραφος 1, της Σύμβασης εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν [27], η τροπολογία αυτή επίσης απορρίφθηκε [28].

50. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, φρονώ ότι, κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90, συνιστά παράβαση η πράξη με την οποία μητέρα, υπήκοος τρίτης χώρας, εκ προθέσεως βοηθά δύο ανήλικα μέλη της οικογένειάς της, την κόρη της και την ανιψιά της, των οποίων έχει την επιμέλεια, να εισέλθουν παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους κάνοντας χρήση πλαστών εγγράφων ταυτότητας.

51. Στη συνέχεια, πρέπει να εξεταστεί το κύρος της επίμαχης διατάξεως, όπερ αποτελεί και τον πυρήνα του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος.

[23] Υπόθεση C-83/12 PPU, EU:C:2012:202.

[24] Απόφαση της 10ης Απριλίου 2012, Vo (C-83/12 PPU, EU:C:2012:202, σκέψεις 44 και 45). Η υπογράμμιση δική μου.

[25] Πρωτοβουλία της Γαλλικής Δημοκρατίας για την έκδοση της οδηγίας του Συμβουλίου για τον ορισμό της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, κυκλοφορίας και διαμονής (ΕΕ 2000, C 253, σ. 1).

[26] Βλ. επεξηγηματικό σημείωμα 10711/00, της 28ης Ιουλίου 2000, σχετικά με την εν λόγω πρόταση. Το άρθρο 4 της προτάσεως αυτής όριζε τα εξής: «Τα κράτη μέλη μπορούν να απαλλάσσουν από την επιβολή κυρώσεως για τα αδικήματα τα οποία αναφέρονται στα άρθρα 1 και 2 τα πρόσωπα τα οποία έχουν τους ακόλουθους δεσμούς με τον αλλοδαπό ο οποίος έλαβε τη βοήθεια η οποία αναφέρεται στα εν λόγω άρθρα:: […] ανιόντες, κατιόντες, αδελφοί και αδελφές καθώς και οι σύζυγοί τους, […] ο/η σύζυγος ή το πρόσωπο για το οποίο είναι προδήλως γνωστό ότι συζεί με αυτόν».

[27] Σύμβαση της 14ης Ιουνίου 1985, μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών της Οικονομικής Ένωσης Μπενελούξ, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Γαλλικής Δημοκρατίας, σχετικά με τη σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα, η οποία υπεγράφη στο Σένγκεν στις 19 Ιουνίου 1990 και τέθηκε σε ισχύ στις 26 Μαρτίου 1995 (ΕΕ 2000, L 239, σ. 19), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 265/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Μαρτίου 2010 (ΕΕ 2010, L 85, σ. 1), καθώς και με τον κανονισμό (ΕΕ) 610/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013 (ΕΕ 2013, L 182, σ. 1).

[28] Βλ. τελική έκθεση A5-0315/2000 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2000, σχετικά με την πρωτοβουλία της Γαλλικής Δημοκρατίας για την έκδοση της οδηγίας του Συμβουλίου για τον καθορισμό της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, κυκλοφορίας και διαμονής (τροπολογία 8, σχετικά με το άρθρο 1 της εν λόγω πρωτοβουλίας).

2. Η εκτίμηση του κύρους του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90

52. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν το Δικαστήριο εάν το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90 είναι ανίσχυρο εκ του λόγου ότι, απαιτώντας από τα κράτη μέλη να ποινικοποιήσουν την υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους ανεξαρτήτως του εάν τελείται για κερδοσκοπικούς λόγους και χωρίς να προβλέπει, υπό μορφή υποχρεωτικής διατάξεως, ρητή απαλλαγή από την ποινική ευθύνη για όσους ενεργούν ανιδιοτελώς, για ανθρωπιστικούς λόγους ή λόγω οικογενειακών δεσμών, παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη.

53. Κατά το αιτούν δικαστήριο, ο νομοθέτης της Ένωσης, στο μέτρο που δεν προβλέπει καμία εξαίρεση κατά την εφαρμογή της επίμαχης ποινικοποίησης και θεσπίζει μια διάταξη ενδοτικού δικαίου, βάσει της οποίας τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα να προβλέπουν την απαλλαγή από την ποινική ευθύνη όσων προβαίνουν σε πράξεις υποβοήθησης για ανθρωπιστικούς λόγους, δεν επιτυγχάνει δίκαιη ισορροπία μεταξύ των διακυβευόμενων συμφερόντων. Ειδικότερα, κατά το αιτούν δικαστήριο, μια τέτοια ποινικοποίηση συνεπάγεται δυσανάλογη προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων τόσο του υποβοηθούντος όσο και εκείνου που λαμβάνει τη βοήθεια και, συγκεκριμένα, του δικαιώματος στη ζωή (άρθρο 2 του Χάρτη)· του δικαιώματος στην ακεραιότητα του προσώπου (άρθρο 3 του Χάρτη)· του δικαιώματος στην ελευθερία (άρθρο 6 του Χάρτη)· του δικαιώματος στο σεβασμό της οικογενειακής ζωής (άρθρο 7 του Χάρτη)· του δικαιώματος ιδιοκτησίας (άρθρο 17 του Χάρτη) και του δικαιώματος ασύλου (άρθρο 18 του Χάρτη).

54. Σε συνέχεια των αιτιάσεων που διατύπωσε το αιτούν δικαστήριο σχετικά με τον υπερβολικά ευρύ χαρακτήρα της εν λόγω ποινικοποίησης, η προσφεύγουσα προσάπτει περαιτέρω στον νομοθέτη της Ένωσης ότι παραβίασε την αρχή της νομιμότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών (nullum crimen nulla poena sine lege), η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 49, παράγραφος 1, του Χάρτη, όσον αφορά τις απαιτήσεις περί σαφήνειας και προβλεψιμότητας του ποινικού νόμου. Κατά τη γνώμη της, η κολάσιμη συμπεριφορά δεν είναι σαφώς ορισμένη, εφόσον η ποινικοποίηση της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους για ανθρωπιστικούς λόγους καταλείπεται στη διακριτική ευχέρεια κάθε κράτους μέλους.

55. Στην ανάλυση που ακολουθεί, θα εξετάσω από καθεμία από τις ως άνω οπτικές γωνίες το κύρος της επίμαχης διατάξεως, υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών της νομιμότητας και της αναλογικότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών που κατοχυρώνονται στο άρθρο 49 του Χάρτη. Μολονότι δε το αιτούν δικαστήριο μνημονεύει το άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη, εντούτοις φρονώ ότι ο έλεγχος αναλογικότητας πρέπει να ασκηθεί πρωτίστως υπό το πρίσμα του άρθρου 49, παράγραφος 3, του Χάρτη, λαμβανομένου υπόψη, αφενός, του σκοπού του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90, το οποίο θεσπίζει μια ποινικού χαρακτήρα παράβαση η τέλεση της οποίας επισύρει ενδεχομένως υψηλού βαθμού αυστηρότητας ποινικές κυρώσεις, και, αφετέρου, του κατ' ουσίαν κατασταλτικού σκοπού της[29].

[29] Βλ., συναφώς, απόφαση της 4ης Μαΐου 2023, Agenția Națională de Integritate (C-40/21, EU:C:2023:367, σκέψεις 33 και 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Στην απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2021, ECOTEX BULGARIA (C-544/19, EU:C:2021:803, σκέψη 97 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι «η αυστηρότητα μιας κύρωσης πρέπει να ανταποκρίνεται στη σοβαρότητα της οικείας παράβασης, δεδομένου ότι μια τέτοια απαίτηση απορρέει τόσο από το άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη όσο και από την αρχή της αναλογικότητας των ποινών που κατοχυρώνεται στο άρθρο 49, παράγραφος 3, του Χάρτη».

α) Κύρος του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90 υπό το πρίσμα της αρχής της νομιμότητας των αξιοποίνων πράξεων και ποινών

56. Η ποινικοποίηση των πράξεων υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους, όπως προβλέπεται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90, έχει αποτελέσει αντικείμενο πλούσιας βιβλιογραφίας και πολυάριθμων επικρίσεων, γεγονός το οποίο καταδεικνύει, μεταξύ άλλων, και την ένταση μεταξύ της προσεγγίσεως των κανόνων ουσιαστικού ποινικού δικαίου στην Ένωση και του περιθωρίου εκτιμήσεως που καταλείπεται στα κράτη μέλη [30]. Σε αντιστοιχία με τις παρατηρήσεις που υπέβαλε η προσφεύγουσα, πολλοί θεωρούν ότι ο νομοθέτης της Ένωσης, προβλέποντας την υποχρέωση των κρατών μελών να ποινικοποιήσουν την υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους και να επιβάλλουν συναφώς ποινικές κυρώσεις κατά «παντός, όστις» «βοηθά» υπήκοο τρίτης χώρας προκειμένου να εισέλθει παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους, χρησιμοποιεί ασαφείς και αόριστες έννοιες που δεν συνάδουν με τις απαιτήσεις της αρχής της νομιμότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών, καθόσον οι ενδιαφερόμενοι δεν είναι σε θέση να γνωρίζουν σε ποιον βαθμό οι πράξεις τους επάγονται την ποινική ευθύνη τους [31].

57. Φρονώ, όμως, ότι οι επικρίσεις αυτές δεν μπορούν να οδηγήσουν στο ανίσχυρο της επίμαχης διατάξεως. Ειδικότερα, είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη η κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών στο συγκεκριμένο τομέα καθώς και η φύση του νομοθετήματος του οποίου το κύρος υποβάλλεται στην κρίση του Δικαστηρίου.

58. Στη νομολογία του, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως αναφερθεί στη σημαντική θέση που κατέχει, τόσο στην έννομη τάξη της Ένωσης όσο και στις εθνικές έννομες τάξεις, η αρχή της νομιμότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών που κατοχυρώνεται στο άρθρο 49, παράγραφος 1, του Χάρτη, με τις απαιτήσεις της όσον αφορά την προβλεψιμότητα, τη σαφήνεια και τη μη αναδρομικότητα της εφαρμοστέας ποινικής νομοθεσίας [32]. Η εν λόγω αρχή έχει την ίδια έννοια και το ίδιο πεδίο εφαρμογής με την αρχή που κατοχυρώνεται στο άρθρο 7, παράγραφος 1, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών [33]. Κατά πάγια νομολογία, η προμνησθείσα αρχή αποτελεί ειδικότερη έκφραση της γενικής αρχής της ασφάλειας δικαίου και συνεπάγεται, ιδίως, ότι ο νόμος πρέπει να ορίζει σαφώς

30 Βλ., μεταξύ άλλων, Galli, F., και Weyembergh, A., *Approximation of substantive criminal law in the EU – The way forward*, Éditions de l'Université de Bruxelles, Βρυξέλες, 2013, και Zoumpoulakis, K., «The unresolved tension between the approximation of criminal norms in the EU and the question of national discretion: what is the role of minimum rules in EU criminal law?», *Boom Strafblad*, τεύχος 6, Boom uitgevers, Άμστερνταμ, σ. 315 έως 318.

31 Πρβλ. σημείο 1 της ανακοίνωσης της Επιτροπής με τίτλο «Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή των κανόνων της ΕΕ για τον ορισμό και την πρόληψη της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής» (ΕΕ 2020, C 323, σ. 1). Στη θεωρία, βλ., μεταξύ άλλων, Weyembergh, A., «Le rapprochement des incriminations et des sanctions pénales, introduction», *Revue internationale de droit pénal*, τόμος 77, Éres, Toulouse, αριθ. 1 και 2, 2006, σ. 185 έως 192. Κατά την εν λόγω συγγραφέα, «[π]έραν του δημοκρατικού ελλείμματος το οποίο τόσο έντονα τις χαρακτηρίζει, οι εργασίες προσεγγίσεως πάσχουν επίσης και από έλλειψη συνοχής καθώς και από μια τάση αντιδράσεως στα γεγονότα. Τις χαρακτηρίζει επίσης ένας σαφής κατασταλτικός προσανατολισμός, όπως καταδεικνύει η χρήση διευρυμένων ορισμών προϋπαρχόντων αδικημάτων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τον ορισμό της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου. […] Αυτού του είδους οι ορισμοί ή έννοιες που εστιάζουν στην αποτελεσματικότητα της καταπολέμησης των σχετικών μορφών εγκληματικότητας ενέχουν τον κίνδυνο καταχρηστικής εφαρμογής και παραβλέπουν τα λοιπά συνδεόμενα με την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης ζητήματα, ιδίως τις επιταγές που απορρέουν από την ουσιαστική συνιστώσα της αρχής της νομιμότητας, μιας αρχής που έχει ωστόσο αναγνωριστεί ως θεμελιώδες δικαίωμα» (σ. 192).

32 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2017, M.A.S. και M.B. (C-42/17, EU:C:2017:936, σκέψεις 51 έως 56 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

33 Υπογραφείσα στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, στο εξής: ΕΣΔΑ. Βλ., συναφώς, αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 15ης Νοεμβρίου 1996, Cantoni κατά Γαλλίας (CE:ECHR:1996:1115JUD001786291, § 29)· της 7ης Φεβρουαρίου 2002, Ε.Κ. κατά Τουρκίας (CE:ECHR:2002:0207JUD002849695, § 51)· της 29ης Μαρτίου 2006, Achour κατά Γαλλίας (CE:ECHR:2006:0329JUD006733501, § 41), και της 20ής Σεπτεμβρίου 2011, OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos κατά Ρωσίας (CE:ECHR:2011:0920JUD001490204, § 567 έως 570).

τις αξιόποινες πράξεις και τις ποινές που τις κολάζουν [34]. Η αρχή της νομιμότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών αποτελεί τον γνώμονα για τη θέσπιση κανόνων σχετικά με την ποινική ευθύνη. Στον βαθμό δε που η εν λόγω αρχή συνιστά γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης και αποτελεί μέρος των κοινών συνταγματικών παραδόσεων των κρατών μελών, πρέπει να εφαρμόζεται όχι μόνο από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης αλλά και από τα κράτη μέλη κατά τη μεταφορά του δικαίου της Ένωσης στο εσωτερικό δίκαιο και κατά την εφαρμογή του [35].

59. Επομένως, προβλέποντας την υποχρέωση των κρατών μελών να τυποποιήσουν την υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους ως ποινικό αδίκημα και να επιβάλλουν συναφώς κυρώσεις, το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90, σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της ίδιας οδηγίας, πρέπει να συνάδει με την αρχή της νομιμότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών.

60. Εντούτοις, όπως προέκυψε από την ακροαματική διαδικασία κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η ισχύς της εν λόγω αρχής εξαρτάται από τη φύση των αρμοδιοτήτων που έχουν ανατεθεί στον νομοθέτη της Ένωσης καθώς και από το νομοθετικό κείμενο στο οποίο εντάσσεται η επίμαχη ποινικοποίηση. Πράγματι, η προμνησθείσα αρχή εκφράζει τον κανόνα ότι η ποινική δικαιοδοσία απορρέει αποκλειστικά από τον νόμο. Τυγχάνει, επομένως, διαφορετικής εφαρμογής αναλόγως του εάν ο κανόνας ουσιαστικού ποινικού δικαίου αποτελεί μέρος πράξης που είναι άμεσα εκτελεστή επειδή έχει εκδοθεί από τον νομοθέτη της Ένωσης στο πλαίσιο αποκλειστικής αρμοδιότητας, ή εάν ο κανόνας περιλαμβάνεται σε οδηγία η οποία χρήζει μεταφοράς στις εθνικές έννομες τάξεις επειδή έχει εκδοθεί στο πλαίσιο συντρέχουσας αρμοδιότητας.

61. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, η αρχή της νομιμότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών εντάσσεται στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ του νομοθέτη της Ένωσης και του εθνικού νομοθέτη, οι οποίοι δεν έχουν την ίδια εντολή καθόσον νομοθετούν σε διαφορετικά επίπεδα. Ενώ ο πρώτος θεσπίζει τους ελάχιστους κανόνες που πρέπει να εφαρμόζουν τα κράτη μέλη, ο δεύτερος πρέπει στη συνέχεια να τους μεταφέρει στην εσωτερική έννομη τάξη και να τους συγκεκριμενοποιήσει σε κανόνα του εθνικού δικαίου ο οποίος αποτελεί τη μοναδική βάση επί της οποίας θεμελιώνεται η ποινική ευθύνη του ατόμου [36]. Η θεωρία αναγνωρίζει ότι, ως εκ τούτου, η τήρηση στη συγκεκριμένη περίπτωση των απαιτήσεων της εν λόγω αρχής είναι πιο περίπλοκη λόγω των δύο διακριτών σταδίων που χαρακτηρίζουν την ποινικοποίηση μιας συμπεριφοράς ή πράξης, ήτοι ενός ευρωπαϊκού σταδίου και ενός εθνικού σταδίου, και ότι η εφαρμογή της εν λόγω αρχής, ως μέσου διασφάλισης της νομιμότητας της νομοθεσίας της Ένωσης, είναι τότε πιο περιορισμένη [37].

62. Επομένως, στην απόφαση της 3ης Ιουνίου 2008, Intertanko κ.λπ. [38], το Δικαστήριο δεν αρνήθηκε μεν ότι η αρχή της νομιμότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών έχει εφαρμογή στις οδηγίες, εντούτοις έκρινε ότι οι απαιτήσεις που θέτει η εν λόγω αρχή είναι δεσμευτικές για την εθνική νομοθεσία.

[34] Βλ. αποφάσεις της 3ης Μαΐου 2007, Advocaten voor de Wereld (C-303/05, EU:C:2007:261, σκέψεις 49 και 50 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία)· της 5ης Μαΐου 2022, BV (C-570/20, EU:C:2022:348, σκέψη 38), καθώς και της 19ης Οκτωβρίου 2023, G. ST. T. (Αναλογικότητα της ποινής σε περίπτωση προσβολής δικαιώματος σε σήμα) (C-655/21, EU:C:2023:791, σκέψεις 49 επ. και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[35] Βλ. Peristeridou, C., «Chapter VI – Fragments of the Legality Principle in European Criminal Law», *The Principle of Legality in European Criminal Law*, Intersentia, Cambridge, 2015, σ. 177 έως 220, ιδίως σ. 182 και 199.

[36] Βλ. Peristeridou, C., όπ.π., σ. 199.

[37] Βλ., μεταξύ άλλων, Kaiafa-Gbandi, M., «Approximation of substantive criminal law provisions in the EU and fundamental principles of criminal law», σε Galli, F., και Weyembergh, A., όπ.π., ιδίως σ. 103, καθώς και Peristeridou, C., όπ.π., σ. 199.

[38] Υπόθεση C-308/06, EU:C:2008:312.

63. Στην ως άνω υπόθεση, το Δικαστήριο ερωτήθηκε εάν το άρθρο 4 της οδηγίας 2005/35/ΕΚ [39] παραβίαζε τη γενική αρχή της ασφάλειας δικαίου, καθόσον υποχρεώνει τα κράτη μέλη να επιβάλλουν κυρώσεις για τις απορρίψεις ρυπογόνων ουσιών από πλοία εφόσον διαπράττονται από «βαρεία αμέλεια», χωρίς ωστόσο να περιλαμβάνει ορισμό της συγκεκριμένης έννοιας. Το Δικαστήριο απάντησε αρνητικά στο ερώτημα αυτό ακολουθώντας μια συλλογιστική τριών σταδίων.

64. Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο επισήμανε ότι η συγκεκριμένη έννοια, όπως και εκείνη του «δόλου», αντιστοιχούν «σε κριτήρια στοιχειοθετήσεως της ευθύνης, δυνάμενα να τύχουν εφαρμογής σε απροσδιόριστο αριθμό καταστάσεων, ο οποίος είναι αδύνατον να προεξοφληθεί, και όχι σε συγκεκριμένες συμπεριφορές που δύνανται να περιληφθούν λεπτομερώς σε κανονιστική πράξη του κοινοτικού ή του εθνικού δικαίου» [40]. Ακολούθως, το Δικαστήριο επισήμανε ότι οι έννοιες αυτές «ενσωματώνονται πλήρως και χρησιμοποιούνται στα αντίστοιχα νομικά συστήματα των κρατών μελών» [41], διαπιστώνοντας, τέλος, ότι οι οδηγίες πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 249 ΕΚ (νυν άρθρο 288 ΣΛΕΕ), να μεταφέρονται από τα κράτη μέλη στις αντίστοιχες έννομες τάξεις τους και ότι ο πραγματικός ορισμός των παραβάσεων και των κυρώσεων τους είναι εκείνος που προκύπτει από τους εκδιδόμενους από τα κράτη μέλη κανόνες [42].

65. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, μια οδηγία, αυτή καθεαυτήν, δεν γεννά υποχρεώσεις σε βάρος ιδιώτη και, επομένως, δεν χωρεί επίκλησή της έναντι αυτού. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι οι οδηγίες δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα, αυτές καθεαυτές και ανεξαρτήτως του εσωτερικού νόμου που το κράτος μέλος θεσπίζει για την εφαρμογή τους, τη στοιχειοθέτηση ή επίταση της ποινικής ευθύνης όσων ενεργούν κατά παράβαση των διατάξεών τους [43].

66. Φρονώ ότι η συλλογιστική αυτή δύναται να εφαρμοστεί και στην υπό κρίση υπόθεση.

67. Μετά τη Συνθήκη ΕΚ, η παράβαση που συνίσταται στην υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους δεν πηγάζει πλέον μόνον από τα εθνικά δίκαια αλλά και από το δίκαιο της Ένωσης το οποίο αποσκοπεί στην προσέγγιση των εθνικών δικαίων.

68. Όπως διευκρινίστηκε από το Συμβούλιο κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η εν λόγω ποινικοποίηση ήταν αποτέλεσμα συμβιβασμού μεταξύ, αφενός, της ανάγκης να επιτευχθεί προσέγγιση των τότε ισχυουσών εθνικών διατάξεων όσον αφορά τον «ακριβή ορισμό» της εν λόγω παραβάσεως καθώς και τις απειλούμενες ποινικές κυρώσεις (αιτιολογικές σκέψεις 3 και 4 της οδηγίας 2002/90), ώστε να επιτευχθεί ένας κοινός στόχος, η προοδευτική εγκαθίδρυση ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (αιτιολογική σκέψη 1 της εν λόγω οδηγίας), και, αφετέρου, της ανάγκης σεβασμού της εθνικής ταυτότητας και της κατασταλτικής εξουσίας των κρατών μελών [44]. Απαντώντας σε ερώτημα του Δικαστηρίου, το Συμβούλιο επισήμανε ότι ο «ακριβής ορισμός» της παραβάσεως στην αιτιολογική σκέψη 3 της οδηγίας πρέπει, στο πλαίσιο της προσεγγίσεως αυτής, να νοηθεί ως ρητός και σαφής ορισμός ο οποίος επιτρέπει στα κράτη μέλη να μην έχουν καμία αβεβαιότητα ως προς τα στοιχεία που συγκροτούν την παράβαση,

[39] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με τη ρύπανση από τα πλοία και τη θέσπιση κυρώσεων για παραβάσεις (ΕΕ 2005, L 255, σ. 11, καθώς και διορθωτικά, ΕΕ 2006, L 33, σ. 87, και ΕΕ 2006, L 105, σ. 65).

[40] Απόφαση της 3ης Ιουνίου 2008, Intertanko κ.λπ. (C-308/06, EU:C:2008:312, σκέψη 73).

[41] Απόφαση της 3ης Ιουνίου 2008, Intertanko κ.λπ. (C-308/06, EU:C:2008:312, σκέψη 74).

[42] Βλ. απόφαση της 3ης Ιουνίου 2008, Intertanko κ.λπ. (C-308/06, EU:C:2008:312, σκέψη 78).

[43] Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017, Vaditrans (C-102/16, EU:C:2017:1012, σκέψη 56 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[44] Βλ. Zoumpoulakis, K., «Approximation of criminal sanctions in the European Union: A wild goose chase?», *New Journal of European Criminal Law*, τεύχος 13, αριθ. 3, Intersentia, Mortsel, 2022, σ. 333 έως 345.

καταλείποντας συγχρόνως στα κράτη μέλη, με τη γενικότητά του, ορισμένο περιθώριο ευελιξίας κατά την ενσωμάτωση της συγκεκριμένης παραβάσεως στα εθνικά δίκαια σύμφωνα με το οικείο σύστημα ποινικού δικαίου [45].

69. Όπως δε επισήμανε και προσφάτως το Δικαστήριο, τα νομικά συστήματα των κρατών μελών στον τομέα του ποινικού δικαίου χαρακτηρίζονται από σημαντικές διαφορές [46]. Η προσέγγιση των κανόνων ουσιαστικού ποινικού δικαίου αποτελεί, ως εκ τούτου, σύμφωνα με τη θεωρία, μια μέθοδο νομικής ενσωματώσεως η οποία καθιστά δυνατή τη διατήρηση ορισμένου βαθμού ευελιξίας σε σχέση με τις ισχύουσες εθνικές νομοθεσίες, επιφέροντας την *προσαρμογή* τους με γνώμονα τους σκοπούς που έχει καθορίσει ο νομοθέτης της Ένωσης [47].

70. Αυτό είναι το πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90, το οποίο ορίζει, υπενθυμίζω, μια «γενική παράβαση».

71. Πρώτον, η εν λόγω διάταξη δεν αποσκοπεί ούτε έχει ως αντικείμενο να περιγράψει λεπτομερώς τις αξιόποινες συμπεριφορές, καθόσον η αντικειμενική και η υποκειμενική υπόσταση του συγκεκριμένου αδικήματος μπορούν να τύχουν εφαρμογής σε απροσδιόριστο αριθμό καταστάσεων. Συναφώς, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει κρίνει, υπό το πρίσμα του άρθρου 7 της ΕΣΔΑ, ότι, λόγω ακριβώς της αρχής της γενικής εφαρμογής των νόμων, το γράμμα τους δεν μπορεί να είναι απολύτως ακριβές, επισημαίνοντας στο πλαίσιο αυτό ότι μία από τις βασικές νομοθετικές τεχνικές συνίσταται στη χρήση γενικών χαρακτηρισμών έναντι της χρήσεως εξαντλητικής περιπτωσιολογίας. Έχει δε υπογραμμίσει, επ' αυτού, ότι ο κατά το μάλλον ή ήττον ασαφής τρόπος με τον οποίο διατυπώνονται πολλοί νόμοι αποσκοπεί στην ανάγκη αποφυγής της υπερβολικής ακαμψίας, ώστε να καθίσταται δυνατή η προσαρμογή των νόμων αυτών στις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Όσον αφορά τις «οριακές περιπτώσεις», το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει κρίνει ότι αυτές δεν αρκούν, αφ' εαυτών, για να καταστήσουν μια διάταξη ασυμβίβαστη με το άρθρο 7 της ΕΣΔΑ, εφόσον η συγκεκριμένη διάταξη αποδεικνύεται αρκούντως σαφής στη μεγάλη πλειονότητα των περιπτώσεων, ο δε ρόλος του δικαστή συνίσταται ακριβώς στο να αίρει τις αμφιβολίες που τυχόν υφίστανται ως προς την ερμηνεία των κανόνων, λαμβάνοντας υπόψη τις μεταβολές στην καθημερινή πρακτική [48].

72. Δεύτερον, το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90 δεν μπορεί να θεμελιώσει αφ' εαυτού ποινική ευθύνη σε βάρος προσώπων και προϋποθέτει, μέσω της μεταφοράς του στις εθνικές έννομες τάξεις, ορισμένο νομικό έρεισμα για τη στοιχειοθέτηση της ευθύνης αυτής. Ως εκ τούτου, με την επίμαχη διάταξη η κατασταλτική αρμοδιότητα παραμένει στο δίκαιο που θεσπίζουν τα κράτη μέλη, η διάταξη δε αυτή απλώς συντονίζει τον τρόπο εφαρμογής [49]. Ο νομοθέτης της Ένωσης καταλείπει συνεπώς στα κράτη μέλη την εφαρμογή της

[45] Πρβλ. Peristeridou, C., «The principle of Lex certa in national law and European perspectives», σε Klip, A., H., *Substantive Criminal Law of the European Union*, Maklu, Αμβέρσα, 2011, σ. 69 έως 95, ιδίως σ. 91, Wieczorek, I., «EU constitutional limits to the europeanization of Punishment: A case study on offenders' rehabilitation», *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, Sage Publications, Λονδίνο, 2018, αριθ. 6, σ. 655 έως 671, ιδίως σ. 659 και 660.

[46] Βλ. απόφαση της 30ής Απριλίου 2024, Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano (C-178/22, EU:C:2024:371, σκέψη 45).

[47] Βλ. Weyembergh, A., «Le rapprochement des incriminations et des sanctions pénales, introduction», όπ.π., κατά την οποία η προσέγγιση των νομοθεσιών αποτελεί μεν πιο προηγμένη μέθοδο νομικής ολοκληρώσεως από τον συντονισμό και τη συνεργασία, στο πλαίσιο των οποίων οι εθνικές νομοθεσίες δεν μεταβάλλονται, πλην όμως λιγότερο προηγμένη μέθοδο από την ενοποίηση, η οποία συνεπάγεται την αντικατάσταση των προϋφιστάμενων εθνικών κανόνων από έναν νέο κανόνα ποινικού δικαίου, όπερ ισοδυναμεί με περίπτωση μεταβιβάσεως αρμοδιότητας (σ. 186).

[48] Βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 15ης Νοεμβρίου 1996, Cantoni κατά Γαλλίας (CE:ECHR:1996:1115JUD001786291, § 31 και 32), σχετικά με τον νομικό ορισμό της έννοιας του «φαρμάκου» στο άρθρο L. 511 του τότε ισχύοντος γαλλικού code de la santé publique (κώδικα δημόσιας υγείας).

[49] Rebut, D., «Le principe de la légalité des délits et des peines», *Libertés et droits fondamentaux*, Dalloz, Παρίσι, 2005, σ. 595 έως 610, ιδίως σημείο 753.

εν λόγω διατάξεως με αδιαμφισβήτητη δεσμευτική ισχύ, μέσω εθνικής νομοθετικής ρυθμίσεως η οποία θα τηρεί τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης και θα διασφαλίζει τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων που εγγυάται ο Χάρτης, και η οποία θα είναι, ως εκ τούτου, αναλογική και θα διαθέτει την απαιτούμενη εξειδίκευση, ακρίβεια και σαφήνεια ώστε να ικανοποιείται η απαίτηση περί ασφάλειας δικαίου[50]. Υπενθυμίζεται, επ' αυτού, ότι η αρχή της νομιμότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών απαιτεί να έχει ο πολίτης τη δυνατότητα να γνωρίζει, με βάση το γράμμα της συναφούς διατάξεως και, εν ανάγκη, με τη βοήθεια της ερμηνείας που δίδεται στη διάταξη αυτή από τα δικαστήρια και από νομικές γνωμοδοτήσεις, ποιες πράξεις και παραλείψεις επάγονται την ποινική ευθύνη του[51]. Κατά το Δικαστήριο, η αρχή αυτή δεν απαγορεύει τη βαθμιαία αποσαφήνιση των κανόνων περί ποινικής ευθύνης διά της νομολογιακής ερμηνείας από τη μία υπόθεση στην άλλη, υπό την προϋπόθεση ότι το αποτέλεσμα είναι ευλόγως προβλέψιμο κατά τον χρόνο της διάπραξης της παραβάσεως, λαμβανομένης υπόψη ιδίως της ερμηνείας που χρησιμοποιούσε κατά την περίοδο εκείνη η σχετική με την επίμαχη διάταξη νόμου νομολογία[52].

73. Επιπλέον, ο νομοθέτης της Ένωσης καταλείπει στα κράτη μέλη να καθορίσουν, σύμφωνα με το οικείο νομικό σύστημα και, ιδίως, σύμφωνα με τα κριτήρια που εφαρμόζουν για τη στοιχειοθέτηση της ποινικής ευθύνης, κατά πόσον ένα πρόσωπο μπορεί, υπό το πρίσμα των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, να τύχει απαλλαγής από την ποινική ευθύνη ή ορισμένου λόγου απαλλαγής από την ποινή ή μειώσεως της ποινής. Στην απόφασή του της 30ής Απριλίου 2024, Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano[53], το Δικαστήριο έκρινε ότι ο ορισμός των ελαφρυντικών και επιβαρυντικών περιστάσεων καθώς και των κυρώσεων αντανακλά τόσο την κοινωνική πραγματικότητα όσο και τις νομικές παραδόσεις οι οποίες ποικίλλουν όχι μόνο μεταξύ των κρατών μελών αλλά και διαχρονικά[54]. Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/90 καταλείπει στα κράτη μέλη να διευκρινίσουν, σύμφωνα με τους οικείους εθνικούς κανόνες και πρακτικές, κατά πόσον μπορεί ο αυτουργός μιας πράξης που εξυπηρετεί ανθρωπιστικούς σκοπούς να τύχει απαλλαγής από την ποινική ευθύνη. Η συγκεκριμένη διάταξη ευθυγραμμίζεται πλήρως με τη λογική αυτή και δεν μπορεί, εξάλλου, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαριθμεί εξαντλητικώς τις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα κράτη μέλη δύνανται να μην επιβάλλουν κυρώσεις.

74. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω, δεν εντοπίζω κανένα στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90 υπό το πρίσμα της αρχής της νομιμότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 49, παράγραφος 1, του Χάρτη.

75. Πρέπει εν συνεχεία να εξεταστεί το κύρος του εν λόγω άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας των αξιοποίνων πράξεων και των ποινών, η οποία επίσης κατοχυρώνεται στο άρθρο 49, παράγραφος 3, του Χάρτη.

[50] Βλ., ενδεικτικά, απόφαση της 30ής Απριλίου 2024, Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano (C-178/22, EU:C:2024:371, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[51] Βλ. απόφαση της 3ης Ιουνίου 2008, Intertanko κ.λπ. (C-308/06, EU:C:2008:312, σκέψη 71 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[52] Βλ. αποφάσεις της 28ης Μαρτίου 2017, Rosneft (C-72/15, EU:C:2017:236, σκέψη 167 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 5ης Μαΐου 2022, BV (C-570/20, EU:C:2022:348, σκέψη 41).

[53] Υπόθεση C-178/22, EU:C:2024:371.

[54] Βλ. απόφαση της 30ής Απριλίου 2024, Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano (C-178/22, EU:C:2024:371, σκέψη 45).

β) Κύρος του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90 υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας των αξιοποίνων πράξεων και των ποινών

76. Σύμφωνα με το άρθρο 49, παράγραφος 3, του Χάρτη, η αυστηρότητα της ποινής δεν πρέπει να είναι δυσανάλογη προς το αδίκημα. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η εν λόγω αρχή διέπει όχι μόνον τον καθορισμό των στοιχείων που συγκροτούν ορισμένη παράβαση αλλά και τον ορισμό των κανόνων σχετικά με την αυστηρότητα των κυρώσεων και την εκτίμηση των στοιχείων που είναι δυνατόν να λαμβάνονται υπόψη για την επιμέτρησή τους[55]. Σύμφωνα με το άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, η προμνησθείσα αρχή είναι δεσμευτική για τα κράτη μέλη όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου, ελλείψει εναρμονίσεως των κανόνων της Ένωσης, του τομέα των εφαρμοστέων κυρώσεων.

1) Η αναλογικότητα της ποινικοποίησης των πράξεων υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους την οποία προβλέπει το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90

77. Πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90, στο μέτρο που απαιτεί από τα κράτη μέλη να ποινικοποιήσουν την υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους ανεξαρτήτως των κινήτρων του αυτουργού του πράξεων υποβοήθησης και προβλέπει μόνον έναν προαιρετικό λόγο απαλλαγής από την ποινική ευθύνη σε περίπτωση παροχής αρωγής για ανθρωπιστικούς λόγους, αφενός, είναι πρόσφορο για την επίτευξη των επιδιωκόμενων με την οδηγία αυτή σκοπών και, αφετέρου, δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη των σκοπών αυτών μέτρο[56].

i) Ο πρόσφορος για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών χαρακτήρας της ποινικοποίησης των πράξεων υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους

78. Πρώτον, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, εθνικό μέτρο είναι πρόσφορο προς επίτευξη του σκοπού του οποίου γίνεται επίκληση μόνον εφόσον υπηρετεί πράγματι τον σκοπό αυτό κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό[57].

79. Δεν χωρεί αμφιβολία, κατά τη γνώμη μου, ότι η ποινικοποίηση των πράξεων υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους είναι πρόσφορη για την επίτευξη των επιδιωκόμενων με την οδηγία 2002/90 σκοπών. Ειδικότερα, εφόσον ο νομοθέτης της Ένωσης αποσκοπεί στην καταπολέμηση τόσο της υποβοήθησης της παράνομης διάβασης των συνόρων εν στενή εννοία όσο και της υποβοήθησης που παρέχεται στο πλαίσιο εγκληματικών δικτύων, τούτο δε προκειμένου να διασφαλιστεί ένας χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, θεωρώ συνεπές να προβλεφθεί η ποινικοποίηση κάθε είδους πράξεων υποβοήθησης της παράνομης εισόδου υπηκόων τρίτων χωρών στο έδαφος κράτους μέλους, ανεξαρτήτως των κινήτρων των αυτουργών τους και του σκοπού τους.

[55] Βλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2021, ECOTEX BULGARIA (C-544/19, EU:C:2021:803, σκέψη 98 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[56] Βλ. απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2021, Hessischer Rundfunk (C-422/19 και C-423/19, EU:C:2021:63, σκέψη 70).

[57] Βλ., συναφώς, αποφάσεις της 2ας Μαρτίου 2023, PrivatBank κ.λπ. (C-78/21, EU:C:2023:137, σκέψη 72 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 29ης Ιουλίου 2024, BP France (C-624/22, EU:C:2024:640, σκέψη 73 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

ii) Ο αναγκαίος για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών χαρακτήρας της ποινικοποίησης των πράξεων υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους

80. Δεύτερον, φρονώ ότι η επιλογή να μη θεωρηθεί ο κερδοσκοπικός λόγος ως ένα από τα δομικά στοιχεία της παραβάσεως, όπως και η επιλογή να μην απαλλάσσονται ρητώς από την ποινική ευθύνη όσοι ενεργούν για ανθρωπιστικούς λόγους ή λόγω της υπάρξεως οικογενειακού δεσμού, αλλά να καταλειφθεί στα κράτη μέλη η δυνατότητα να το πράξουν, είναι αναγκαία, υπό το πρίσμα του πρώτου από τους επιδιωκόμενους με την εν λόγω οδηγία σκοπούς, ήτοι της καταπολεμήσεως της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους υπό στενή έννοια [58].

81. Πρώτον, η πράξη με την οποία μητέρα βοηθά τα παιδιά της προκειμένου να εισέλθουν παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί μεν να αποδειχθεί απολύτως δικαιολογημένη, γεγονός παραμένει, ωστόσο, ότι η εν λόγω πράξη συνιστά υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους και το να μην προβλέπεται επί της αρχής το αξιόποινό της θα καθιστούσε αδύνατη την επίτευξη του εν λόγω σκοπού. Είναι προφανές ότι εναπόκειται, στην περίπτωση αυτή, στο εθνικό δικαστήριο να προσδιορίσει τα κίνητρα της συγκεκριμένης πράξεως και να εκτιμήσει σε ποιον βαθμό μια τέτοια πράξη υπαγορεύεται από την ανάγκη προστασίας ενός υπέρτερου συμφέροντος και δικαιολογεί, λαμβανομένων υπόψη των διατάξεων του εθνικού του δικαίου, την απαλλαγή της ενδιαφερομένης από την ποινική ευθύνη ή την απαλλαγή της από την ποινή ή τη μείωση αυτής.

82. Μολονότι είναι περιττό να υπομνησθεί ότι η υποβοήθηση της παράνομης μετανάστευσης συνιστά σοβαρή απειλή για τη διαφύλαξη της δημόσιας τάξης και τον έλεγχο των συνόρων, είναι, ωστόσο, απαραίτητο να δοθεί έμφαση και στους κινδύνους στους οποίους ενδέχεται να εκτεθούν τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα ιδίως λόγω των παράνομων δραστηριοτήτων που συνδέονται ενδεχομένως με αυτήν. Στους κινδύνους αυτούς περιλαμβάνονται η αδήλωτη εργασία, η πλαστογράφηση εγγράφων, η εγκληματικότητα, η διακίνηση ναρκωτικών, η πορνεία, η σεξουαλική εκμετάλλευση ή ακόμη και η εμπορία ανθρώπων. Αν και είναι προφανές ότι η αρωγή που παρέχεται στα πρόσωπα που εισέρχονται παρανόμως στο έδαφος των κρατών μελών δεν αποτελεί κατ' ανάγκην κερδοσκοπική ή εγκληματική δραστηριότητα και δεν ενέχει κατά κανόνα σοβαρό κίνδυνο για τη ζωή των προσώπων αυτών, εντούτοις εγείρει εξαιρετικά σοβαρά προβλήματα απλώς και μόνο λόγω της καταστάσεως έντονης ανασφάλειας και εξαρτήσεως στην οποία περιέρχονται ενδεχομένως τα πρόσωπα αυτά και, ιδίως, τα πλέον ευάλωτα εξ αυτών, όπως είναι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι.

83. Ο νομοθέτης της Ένωσης, με την υπαγωγή στη σφαίρα παρεμβάσεως των δημοσίων αρχών και, ειδικότερα, στο πεδίο δράσεως των ποινικών αρχών του συνόλου των πράξεων υποβοήθησης της παράνομης εισόδου υπηκόων τρίτων χωρών στο έδαφος κράτους μέλους, εξασφαλίζει όχι μόνον τον καλύτερο έλεγχο των μεταναστευτικών ροών αλλά και την ευρύτερη εποπτεία των εν λόγω πράξεων και, ιδίως, εκείνων με τις οποίες, υπό το πρόσχημα ότι διαπράττονται από αλληλεγγύη ή λόγω οικογενειακών δεσμών, ενδέχεται να επιδιώκονται στην πραγματικότητα αλλότριοι σκοποί και να εκθέτουν τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα σε κίνδυνο σοβαρής προσβολής των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους.

[58] Τούτο διακρίνει το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90 από το άρθρο 117 του καναδικού νόμου περί μεταναστεύσεως και προστασίας των προσφύγων, το οποίο επικρίθηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά στην απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 2015, R. κατά Appulonappa. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι σκοπός του ως άνω νόμου ήταν η καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων που συνδέεται με το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι ο συγκεκριμένος νόμος, ανάγοντας σε εγκληματική πράξη την υποκίνηση, την υποβοήθηση ή την ενθάρρυνση της παράνομης εισόδου υπηκόων τρίτων χωρών ακόμη και όταν η πράξη αυτή τελείται για λόγους αμοιβαίας συνδρομής, προς παροχή αρωγής σε μέλος της οικογένειάς του ή για ανθρωπιστικούς λόγους, παραβίαζε την αρχή της αναλογικότητας (σκέψεις 70, 72 έως 74, 77 και 84).

84. Επομένως, λαμβανομένης υπόψη της φύσεως των απειλών κατά των ενδιαφερομένων προσώπων και της ευαλωτότητας της καταστάσεώς τους, καθώς επίσης και της σοβαρότητας του φαινομένου αυτού, της μεταβαλλόμενης φύσεώς του και των δυσχερειών που συνδέονται με την απόδειξη της υπάρξεως τυχόν υλικού οφέλους, ο νομοθέτης της Ένωσης ορθώς έκρινε σκόπιμο να διακρίνει την εκ προθέσεως διάπραξη της παραβάσεως, που αποτελεί ένα από τα δομικά στοιχεία της, από τον επιδιωκόμενο με την παράβαση αυτή σκοπό. Ως εκ τούτου, ο νομοθέτης της Ένωσης κατέστησε τους κερδοσκοπικούς λόγους επιβαρυντική περίσταση, προβλέποντας ένα κλιμακούμενο σύστημα κυρώσεων. Ο νομοθέτης της Ένωσης καταλείπει μεν στα κράτη μέλη τη θέσπιση «ενδεδειγμένων» κυρώσεων κατά όποιου εκ προθέσεως διευκολύνει την παράνομη είσοδο στο έδαφος κράτους μέλους –εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να εκτιμήσουν τα κίνητρα και να καθορίσουν την ποινή–, απαιτεί, ωστόσο, από τα κράτη μέλη να επιβάλουν στερητική της ελευθερίας ποινή σε όποιον έχει την πρόθεση να αποκομίσει περιουσιακό όφελος από την εν λόγω συμπεριφορά του (το ύψος δε της ποινής αυτής εξαρτάται, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 3, της αποφάσεως-πλαισίου 2002/946, από το κατά πόσον η πράξη αυτή διαπράχθηκε στο πλαίσιο της δράσης εγκληματικής οργάνωσης ή έθεσε σε κίνδυνο τη ζωή των προσώπων κατά των οποίων στρεφόταν).

85. Δεύτερον, πρέπει εκ νέου να υπομνησθεί το γεγονός ότι το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90 καθορίζει το γενικό πλαίσιο της παραβάσεως την οποία τα κράτη μέλη οφείλουν να μεταφέρουν στην έννομη τάξη τους. Κατά συνέπεια, στον εθνικό νομοθέτη εναπόκειται να καθορίσει με νομοθετική πράξη του, βάσει των προβλεπόμενων στην οικεία έννομη τάξη κανόνων περί στοιχειοθετήσεως της ποινικής ευθύνης, το σύνολο των πραγματικών περιστατικών και περιστάσεων που δικαιολογούν απαλλαγή από την ποινική ευθύνη ή απαλλαγή από την ποινή ή μείωση της ποινής. Οι περιστάσεις αυτές κατά κανόνα προσδιορίζονται στον νόμο κατά τρόπο γενικό και εξειδικεύονται κατά περίπτωση για καθένα από τα επίμαχα αδικήματα [59]. Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας προβλέπει μεν ότι επαφίεται στα κράτη μέλη να καθορίσουν τους όρους υπό τους οποίους είναι δυνατό να απαλλάσσεται από την ποινική ευθύνη η υποβοήθηση της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους για ανθρωπιστικούς λόγους, τούτο, ωστόσο, δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να προβλέπουν στην οικεία εθνική νομοθεσία άλλες περιστάσεις υπό τις οποίες μπορεί ο αυτουργός της πράξεως να τύχει τέτοιας απαλλαγής ή απαλλαγής από την ποινή ή μειώσεως της ποινής, επί παραδείγματι λόγω της συνδρομής περιπτώσεως καταστάσεως ανάγκης ή λόγω οικογενειακών δεσμών.

86. Τρίτον και τελευταίο, υπενθυμίζεται ότι η κατ' άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90 ποινικοποίηση των πράξεων υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να επιτρέπεται στα κράτη μέλη να παραβαίνουν τις υποχρεώσεις που υπέχουν από τον Χάρτη ή από άλλες νομοθετικές πράξεις του δικαίου της Ένωσης ή του διεθνούς δικαίου. Συνεπώς, δεν μπορεί να παρεμποδίζεται ο υπήκοος τρίτης χώρας από το να ασκήσει το θεμελιώδες δικαίωμά του να ζητήσει άσυλο σε ένα κράτος μέλος, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 18 του Χάρτη, ή από το να υποβάλει αίτηση

[59] Η εν λόγω διάταξη πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να αντιπαραβληθεί προς τις διατάξεις των εθνικών ποινικών κωδίκων, οι οποίες κατ' αρχάς ορίζουν σε γενικούς όρους τα εγκλήματα και τις αξιόποινες πράξεις και εν συνεχεία προσδιορίζουν το πεδίο εφαρμογής τους, τους κανόνες για τη στοιχειοθέτηση της ευθύνης, τις ελαφρυντικές ή επιβαρυντικές περιστάσεις, τις περιστάσεις που αποτελούν τη δικαιολογητική τους βάση και τις κυρώσεις [επί παραδείγματι, το άρθρο 221-1 του γαλλικού code pénal (ποινικού κώδικα), το οποίο ποινικοποιεί «[τ]ο γεγονός ότι κάποιος με πρόθεση επιφέρει τον θάνατο άλλου» ή το άρθρο 311-1 του ίδιου κώδικα, το οποίο προβλέπει ως αξιόποινη πράξη τη «δόλια αφαίρεση ξένου πράγματος από την κατοχή άλλου»].

οικογενειακής επανενώσεως[60]. Πέραν δε των επιφυλάξεων που διατύπωσε όσον αφορά τον μη επιτακτικό χαρακτήρα της διατάξεως του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/90[61], η Επιτροπή έχει επίσης επισημάνει, στην ανακοίνωσή της που μνημονεύεται στην υποσημείωση 31 των παρουσών προτάσεων, ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να σέβονται το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο[62].

87. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, και παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/90, καθόσον απαιτεί από τα κράτη μέλη να ποινικοποιούν τη συμπεριφορά όποιου εκ προθέσεως υποβοηθά την παράνομη είσοδο στο έδαφος κράτους μέλους, χωρίς ωστόσο να απαλλάσσει ρητώς από την ποινική ευθύνη όσους ενεργούν ανιδιοτελώς, για ανθρωπιστικούς σκοπούς ή λόγω υποχρεώσεως ή οικογενειακής αλληλεγγύης, αλλά καταλείποντας στα κράτη μέλη την ευχέρεια να το πράξουν, μπορεί να θεωρηθεί, αφενός, ότι είναι πρόσφορο για την επίτευξη των σκοπών που συνίστανται στην καταπολέμηση της υποβοήθησης της παράνομης μετανάστευσης, τόσο όταν αυτή αφορά την παράνομη διάβαση των συνόρων εν στενή εννοία όσο και όταν αυτή αποσκοπεί στην τροφοδότηση των δικτύων εκμετάλλευσης ανθρώπων, και, αφετέρου, ότι δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο.

88. Ακολούθως, πρέπει να εξεταστεί η αναλογικότητα του συστήματος κυρώσεων που προβλέπεται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90.

2) Η αναλογικότητα του συστήματος κυρώσεων του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90

89. Το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90 δεν επισύρει συγκεκριμένες ποινικές κυρώσεις σε περίπτωση υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο έδαφος κράτους μέλους. Εντούτοις, ο νομοθέτης της Ένωσης απαιτεί από τα κράτη μέλη να επιβάλλουν «ποινικές» κυρώσεις κατά του δράστη (άρθρο 1 της αποφάσεως-πλαισίου 2002/946), οι οποίες να είναι, αφενός, «ενδεδειγμένες» (άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της εν λόγω οδηγίας) και, αφετέρου, «αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές» (άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας)[63].

90. Τα αντικειμενικά αυτά κριτήρια πρέπει να επιτρέπουν σε κάθε κράτος μέλος να καθορίζει το είδος των επιβαλλόμενων κυρώσεων με γνώμονα την οικεία εγκληματική πολιτική. Στα κράτη μέλη εναπόκειται δε να εφαρμόσουν την απαίτηση περί αναλογικότητας των κυρώσεων. Το γεγονός ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν, στο πλαίσιο αυτό, περιθώριο εκτιμήσεως δεν αποκλείει,

[60] Ειδικότερα, τα κράτη μέλη οφείλουν να μην ενεργούν κατά τρόπο που να παρεμποδίζεται η είσοδος στο έδαφός τους των αιτούντων διεθνή προστασία (βλ. άρθρο 6 της αποφάσεως-πλαισίου 2002/946). Στην απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 2021, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Ποινικοποίηση της βοήθειας προς τους αιτούντες άσυλο) (C-821/19, EU:C:2021:930, σκέψη 136 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι κάθε υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής έχει το δικαίωμα να υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας στο έδαφος κράτους μέλους, περιλαμβανομένων των συνόρων ή των ζωνών διέλευσής του, έστω και αν διαμένει παρανόμως στο έδαφος αυτό. Το ως άνω δικαίωμα πρέπει να του αναγνωρίζεται ανεξαρτήτως των πιθανοτήτων επιτυχίας της αιτήσεώς του.

[61] Βλ. έκθεση της Μεικτής Επιτροπής στο επίπεδο της επιτροπής του άρθρου 36, της 3ης και 4ης Μαΐου 2001, προς τη Μεικτή Επιτροπή σε επίπεδο πρέσβεων (έγγραφο 8632/01), σ. 3.

[62] Βλ., επίσης, έκθεση που συνέταξε το 2014 ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA), «*Criminalisation of migrants in an irregular situation and of persons obligation ing with them*», ιδίως σ. 16: «Θα πρέπει να εξεταστεί η θέσπιση συγκεκριμένων κατευθυντήριων γραμμών προκειμένου να βοηθηθούν τα κράτη μέλη στην εφαρμογή της οδηγίας κατά τρόπο που να μην προσβάλλονται θεμελιώδη δικαιώματα. Οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές θα πρέπει να εξαιρούν ρητώς από την επιβολή κυρώσεων την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας κατά την είσοδο (διάσωση στη θάλασσα και παροχή βοήθειας στους πρόσφυγες για να φθάσουν με ασφάλεια), καθώς και τη μη κερδοσκοπική παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας (π.χ. τροφή, στέγη, ιατρική περίθαλψη, νομικές συμβουλές) προς τους παράτυπους μετανάστες» (ελεύθερη μετάφραση).

[63] Σύμφωνα με πάγια νομολογία, τα κράτη μέλη οφείλουν να ασκούν την αρμοδιότητά τους τηρώντας το δίκαιο της Ένωσης και τις γενικές αρχές του, και, όπως προκύπτει από το άρθρο 3 της οδηγίας 2002/90, την αρχή της αναλογικότητας (βλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2021, ECOTEX BULGARIA, C-544/19, EU:C:2021:803, σκέψη 84 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

αυτό καθεαυτό, το ενδεχόμενο να υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο προκειμένου να εξακριβωθεί εάν υπερέβησαν τα τιθέμενα βάσει του εν λόγω περιθωρίου εκτιμήσεως όρια προβλέποντας δυσανάλογες και/ή μη ενδεδειγμένες κυρώσεις.

91. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, καθεμία από τις δύο αυτές διατάξεις πρέπει να θεωρηθεί ότι έχει άμεσο αποτέλεσμα και, επομένως, οι ιδιώτες μπορούν να την επικαλεστούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων κατά κράτους μέλους το οποίο τις μετέφερε πλημμελώς στην εσωτερική έννομη τάξη [64].

92. Πρώτον, η προβλεπόμενη στις εν λόγω διατάξεις απαίτηση περί ενδεδειγμένων και αναλογικών κυρώσεων είναι απαλλαγμένη αιρέσεων [65]. Συγκεκριμένα, αφενός, τόσο στο γράμμα του άρθρου 1, παράγραφος 1, όσο και στο γράμμα του άρθρου 3 της οδηγίας 2002/90 η εν λόγω απαίτηση διατυπώνεται με απόλυτους όρους. Αφετέρου, η προμνησθείσα απαίτηση δεν προϋποθέτει την έκδοση πράξεως των θεσμικών οργάνων της Ένωσης, οι δε διατάξεις αυτές ουδόλως παρέχουν στα κράτη μέλη την ευχέρεια να εξαρτήσουν από αιρέσεις ή να περιορίσουν την έκτασή τους [66].

93. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, το γεγονός ότι οι προμνησθείσες διατάξεις πρέπει να μεταφερθούν στο εσωτερικό δίκαιο δεν μπορεί να αναιρεί τον ανεπιφύλακτο χαρακτήρα της απαιτήσεως περί ενδεδειγμένων και αναλογικών κυρώσεων [67].

94. Δεύτερον, το άρθρο 1, παράγραφος 1, και το άρθρο 3 της οδηγίας 2002/90 έχουν αρκούντως ακριβή χαρακτήρα. Μολονότι είναι αληθές ότι οι δύο αυτές διατάξεις καταλείπουν στα κράτη μέλη ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τον καθορισμό του συστήματος κυρώσεων που εφαρμόζεται σε περίπτωση παραβάσεως του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της εν λόγω οδηγίας, εντούτοις το περιθώριο αυτό εκτιμήσεως οριοθετείται από την απαγόρευση θεσπίσεως μη ενδεδειγμένων και δυσανάλογων κυρώσεων.

95. Λαμβανομένων υπόψη των παρατηρήσεων αυτών, δεν συντρέχει κατά τη γνώμη μου κανένας λόγος να τεθεί εν αμφιβόλω ο αναλογικός χαρακτήρας του συστήματος κυρώσεων που προβλέπουν τα εν λόγω άρθρα.

96. Ως εκ τούτου, δεν εντόπισα κανένα στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90 υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 49, παράγραφος 3, του Χάρτη.

[64] Βλ., όσον αφορά το άρθρο 20 της οδηγίας 2014/67/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαΐου 2014, για την εφαρμογή της οδηγίας 96/71/ΕΚ σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1024/2012 σχετικά με τη διοικητική συνεργασία μέσω του Συστήματος Πληροφόρησης για την εσωτερική αγορά («κανονισμός IMI») (ΕΕ 2014, L 159, σ. 11), απόφαση της 8ης Μαρτίου 2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Άμεσο αποτέλεσμα) (C-205/20, EU:C:2022:168, σκέψεις 16 έως 32).

[65] Κατά πάγια νομολογία, ακόμη και αν μια οδηγία αφήνει στα κράτη μέλη ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως κατά τη θέσπιση των λεπτομερειών εφαρμογής της, μια διάταξη της οδηγίας αυτής μπορεί να θεωρείται απαλλαγμένη αιρέσεων και ακριβής εφόσον επιβάλλει στα κράτη μέλη, χωρίς αμφίσημη διατύπωση, συγκεκριμένη υποχρέωση επιτεύξεως αποτελέσματος και δεν συνοδεύεται από καμία αίρεση όσον αφορά την εφαρμογή του κανόνα τον οποίο θεσπίζει [βλ. απόφαση της 8ης Μαρτίου 2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Άμεσο αποτέλεσμα), C-205/20, EU:C:2022:168, σκέψη 19].

[66] Βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 8ης Μαρτίου 2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Άμεσο αποτέλεσμα) (C-205/20, EU:C:2022:168, σκέψεις 23 και 24).

[67] Κατά το Δικαστήριο, ερμηνεία κατά την οποία η ανάγκη μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο της απαίτησης περί αναλογικότητας των κυρώσεων που προβλέπει η επίμαχη οδηγία αναιρεί τον ανεπιφύλακτο χαρακτήρα της θα εμπόδιζε εν τέλει τους ενδιαφερόμενους ιδιώτες να επικαλεστούν την επιβαλλόμενη δυνάμει της ως άνω απαίτησης απαγόρευση επιβολής δυσανάλογων κυρώσεων. Θα ήταν όμως ασύμβατο προς τον δεσμευτικό χαρακτήρα τον οποίο αναγνωρίζει το άρθρο 288 ΣΛΕΕ στις οδηγίες να αποκλείεται, εξ ορισμού, η δυνατότητα των ενδιαφερομένων να επικαλεστούν την εν λόγω απαγόρευση [βλ. απόφαση της 8ης Μαρτίου 2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Άμεσο αποτέλεσμα), C-205/20, EU:C:2022:168, σκέψεις 25 και 26].

Γ. Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

97. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν το άρθρο 52, παράγραφος 1, και το άρθρο 49, παράγραφος 3, του Χάρτη έχουν την έννοια ότι αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει την επιβολή κυρώσεως κατά όποιου υποβοηθά την παράνομη είσοδο στην εθνική επικράτεια, ακόμη και όταν ο αυτουργός της αξιόποινης αυτής πράξεως δεν έχει πρόθεση προσπορισμού περιουσιακού οφέλους, χωρίς ταυτόχρονα να προβλέπει ρητώς την απαλλαγή από την ποινική ευθύνη όσων τελούν την πράξη αυτή για ανθρωπιστικούς λόγους.

98. Στο πλαίσιο των προεκτεθέντων, εξήγησα τους λόγους για τους οποίους φρονώ ότι η αρχή της αναλογικότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών δεν αντιτίθεται στην ποινικοποίηση που προβλέπει ο νομοθέτης της Ένωσης στο άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2002/90. Ο Ιταλός νομοθέτης προέβη στην εν λόγω ποινικοποίηση διά του άρθρου 12, παράγραφος 1, του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 286/1998, το οποίο θεσπίζει και το εφαρμοστέο σύστημα κυρώσεων.

99. Τόνισα επίσης ότι, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, στα κράτη μέλη επαφίεται να ορίσουν σε ποιον βαθμό δύναται το πρόσωπο το οποίο διευκολύνει για ανθρωπιστικούς λόγους την παράνομη είσοδο στο έδαφος κράτους μέλους να απαλλαγεί από την ποινική ευθύνη ή να τύχει απαλλαγής από την εφαρμοστέα ποινή ή μειώσεως της ποινής αυτής. Επισήμανα επίσης ότι ουδόλως απαγορεύεται στα κράτη μέλη να προβλέψουν στην εθνική τους νομοθεσία άλλες περιστάσεις υπό τις οποίες θα μπορούσε ο αυτουργός της πράξεως να τύχει μιας τέτοιας απαλλαγής από την ευθύνη ή από την εφαρμοστέα ποινή ή μειώσεώς της, λόγω του ότι, παραδείγματος χάριν, συντρέχει περίπτωση καταστάσεως ανάγκης ή λόγω του ότι υφίστανται οικογενειακοί δεσμοί.

100. Εν προκειμένω, εκτιμώ ότι το Δικαστήριο δεν διαθέτει επαρκή στοιχεία για να προβεί σε εξέταση επί τη βάσει της αρχής της αναλογικότητας, δεδομένου ότι από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο δεν είναι δυνατό να εξακριβωθούν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 12, παράγραφος 1, του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 286/1998[68], το ακριβές περιεχόμενο των λόγων απαλλαγής από την ποινική ευθύνη ή απαλλαγής από την ποινή ή μειώσεώς της, όπως προβλέπονται στην ιταλική νομοθεσία, αλλά ούτε και το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτει το εθνικό δικαστήριο για να αναγνωρίσει ελαφρυντικές περιστάσεις ή να προβεί σε εξατομίκευση της ποινής.

101. Ως εκ τούτου, θα περιοριστώ σε ορισμένες παρατηρήσεις.

102. Η αρχή της αναλογικότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών, η οποία απλώς αντανακλάται στο άρθρο 3 της οδηγίας 2002/90, έχει επιτακτικό χαρακτήρα. Υπενθυμίζεται ότι, σύμφωνα με την αρχή αυτή, η αυστηρότητα των κυρώσεων πρέπει να ανταποκρίνεται στη σοβαρότητα των παραβάσεων τις οποίες αυτές κολάζουν, ιδίως διασφαλίζοντας ένα όντως αποτρεπτικό αποτέλεσμα, χωρίς να υπερβαίνουν το αναγκαίο –για την επίτευξη του επιδιωκόμενου με την

[68] Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, τα κράτη μέλη εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, όταν εκπληρώνουν προβλεπόμενη από διάταξη του δικαίου της Ένωσης υποχρέωση να προβλέπουν κυρώσεις με αποτελεσματικό, αναλογικό και αποτρεπτικό χαρακτήρα κατά των προσώπων που ευθύνονται για τις παραβάσεις που αφορά η διάταξη αυτή [βλ. απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2023, G. ST. T. (Αναλογικότητα της ποινής σε περίπτωση προσβολής δικαιώματος σε σήμα), C-655/21, EU:C:2023:791, σκέψη 43 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

επίμαχη ρύθμιση σκοπού– μέτρο [69]. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο απαιτεί, κατά τον καθορισμό της κυρώσεως και κατά την επιμέτρηση του ύψους της, να λαμβάνονται υπόψη οι επιμέρους περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως [70].

103. Κατά συνέπεια, η αρχή της αναλογικότητας απαιτεί όχι μόνον από τον εθνικό νομοθέτη, κατά τη μεταφορά της επίμαχης αξιόποινης πράξεως στην οικεία έννομη τάξη, αλλά και από όλους τους εμπλεκόμενους στην ποινική διαδικασία, στο πλαίσιο διασφάλισης της εφαρμογής της, να διαρθρώνουν τις ενέργειές τους κατά τρόπο που να συνάδει προς την εν λόγω αρχή, διασφαλίζοντας ιδίως την εξατομίκευση των ποινών [71]. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο επιδεικνύει ιδιαίτερη προσοχή όσον αφορά τη δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να μεταβάλει τον αναγραφόμενο στο κατηγορητήριο νομικό χαρακτηρισμό της πράξης –η δυνατότητα αυτή μπορεί να οδηγήσει στην επιβολή ηπιότερης κύρωσης– καθώς και ως προς τη δυνατότητά του να προσαρμόσει την κύρωση στη σοβαρότητα του τελεσθέντος αδικήματος [72]. Συναφώς, το συγκριτικό δίκαιο καταδεικνύει ότι, τουλάχιστον στο δίκαιο των κρατών μελών, τα τελευταία έχουν θεσπίσει ένα σύστημα το οποίο παρέχει στα δικαστήρια τη δυνατότητα να εξασφαλίζουν αυτή την εξατομίκευση, αφενός μεν διαφοροποιώντας τις ποινές που μπορεί να επιβάλει το δικαστήριο, αφετέρου δε καθιστώντας δυνατή, ανάλογα με τις ιδιαίτερες περιστάσεις τελέσεως του αδικήματος, είτε την απαλλαγή του δράστη από την ποινική ευθύνη, με τη θέσπιση λόγων άρσεως του αξιοποίνου, είτε τη μείωση της ποινής ή την απαλλαγή από την ποινή.

104. Σύμφωνα με πάγια νομολογία, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο είναι το μόνο αρμόδιο να εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά και να ερμηνεύσει το εθνικό δίκαιο, να κρίνει κατά πόσον, επί της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί, πληρούνται οι απαιτήσεις αυτές.

105. Στο άρθρο 12, παράγραφος 1, του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 286/1998 ποινικοποιείται η υποβοήθηση της παράνομης διάβασης των συνόρων, ανεξαρτήτως της ύπαρξης κερδοσκοπικών λόγων. Η συγκεκριμένη διάταξη, λαμβανομένης υπόψη της διάρκειας της καθορισθείσας στερητικής της ελευθερίας ποινής, του ύψους της χρηματικής ποινής και της σωρευτικής επιβολής των εν λόγω δύο ειδών κυρώσεων, θεσπίζει ένα ιδιαιτέρως αυστηρό σύστημα κυρώσεων [73].

106. Ειδικότερα, όσον αφορά κατ' αρχάς τη στερητική της ελευθερίας ποινή, ο Ιταλός νομοθέτης προβλέπει στερητική της ελευθερίας ποινή δύο έως έξι ετών. Επισημαίνεται ότι η στερητική της ελευθερίας ποινή είναι η ποινή που προβλέπει ο νομοθέτης της Ένωσης στη συγκεκριμένη περίπτωση κατά την οποία η υποβοήθηση της παράνομης εισόδου τελείται για κερδοσκοπικούς λόγους.

107. Εν συνεχεία, όσον αφορά τη χρηματική ποινή, ο Ιταλός νομοθέτης προβλέπει ένα σταθερό ποσό ύψους 15 000 ευρώ ανά υποβοηθούμενο πρόσωπο. Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το ποσό αυτό συμπίπτει επίσης με το ποσό που προβλέπεται στο άρθρο 12, παράγραφος 3, του

[69] Βλ. απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2023, G. ST. T. (Αναλογικότητα της ποινής σε περίπτωση προσβολής δικαιώματος σε σήμα) (C-655/21, EU:C:2023:791, σκέψη 65 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[70] Βλ. απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2018, Link Logistik N&N (C-384/17, EU:C:2018:810, σκέψη 45).

[71] Βλ. De Bondt, W., «The Missing Link between "Necessity" and "Approximation of Criminal Sanctions" in the EU», *European Criminal Law Review*, Beck, Μόναχο, 2014, αριθ. 4, σ. 147 έως 168.

[72] Βλ. απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2023, G. ST. T. (Αναλογικότητα της ποινής σε περίπτωση προσβολής δικαιώματος σε σήμα) (C-655/21, EU:C:2023:791, σκέψη 68 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[73] Υπενθυμίζεται ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, όταν ένα κράτος μέλος υπερβαίνει την εξουσία εκτίμησης που διαθέτει, θεσπίζοντας ρύθμιση με την οποία προβλέπονται δυσανάλογες κυρώσεις σε περίπτωση παράβασης των εθνικών διατάξεων που θεσπίζονται δυνάμει οδηγίας, ο ενδιαφερόμενος πρέπει να έχει τη δυνατότητα να επικαλεστεί ευθέως την απαίτηση αναλογικότητας των κυρώσεων που προβλέπει η οδηγία αυτή έναντι μιας τέτοιας ρύθμισης [βλ. απόφαση της 8ης Μαρτίου 2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Άμεσο αποτέλεσμα), C-205/20, EU:C:2022:168, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

νομοθετικού διατάγματος αριθ. 286/1998, για την περίπτωση που η υποβοήθηση τελείται στο πλαίσιο παράνομης διακίνησης μεταναστών, θέτοντας σε κίνδυνο τη ζωή ή την ασφάλεια των μεταφερομένων προσώπων και εκθέτοντάς τα σε κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης.

108. Τέλος, όσον αφορά τη δυνατότητα σωρευτικής επιβολής διαφορετικής φύσεως ποινικών κυρώσεων, όπως χρηματικής ποινής και στερητικής της ελευθερίας ποινής, την οποία επιτρέπει κατά τα φαινόμενα το άρθρο 12, παράγραφος 1, του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 286/1998, από τη νομολογία του Δικαστηρίου συνάγεται ότι η σωρευτική αυτή επιβολή πρέπει να συνοδεύεται από κανόνες που να εξασφαλίζουν ότι η αυστηρότητα του συνόλου των επιβαλλομένων κυρώσεων ανταποκρίνεται στη σοβαρότητα της συγκεκριμένης παραβάσεως [74]. Η απαίτηση αυτή γίνεται ακόμη πιο επιτακτική δεδομένου ότι το αδίκημα που θεσπίζει το άρθρο 12, παράγραφος 1, του εν λόγω νομοθετικού διατάγματος είναι ευρύ και επιτρέπει κατά τα φαινόμενα την άσκηση ποινικής διώξεως τόσο κατά προσώπων που υποκινούνται από πραγματική εγκληματική πρόθεση όσο και κατά προσώπων που ενεργούν με ανθρωπιστικά κίνητρα ή εξ ανάγκης.

109. Πρέπει, ως εκ τούτου, να ληφθεί υπόψη το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτει, αφενός, η εισαγγελική αρχή όσον αφορά την άσκηση των ποινικών διώξεων που προβλέπονται στο άρθρο 12, παράγραφος 1, του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 286/1998 και, αφετέρου, κατά περίπτωση, το εθνικό δικαστήριο όσον αφορά την προσαρμογή της εφαρμοστέας ποινικής κυρώσεως, όταν ο δράστης του αδικήματος ενήργησε με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας ή όταν οι ενέργειες αυτές απαιτούνταν λόγω της συνδρομής περιπτώσεως καταστάσεως ανάγκης ή επειδή υφίστανται οικογενειακοί δεσμοί [75].

110. Εν προκειμένω, είναι πρόδηλο ότι, όταν η ποινική διαδικασία κινείται κατά μητέρας η οποία βοήθησε δύο μέλη της οικογένειάς της, ήτοι την κόρη της και την ανιψιά της, καταγωγής και των τριών Δημοκρατίας του Κονγκό, προκειμένου να εισέλθουν παρανόμως στο εθνικό έδαφος, σε μια τέτοια περίπτωση εγείρεται το ζήτημα του αξιοποίνου της συμπεριφοράς της και της σε βάρος της επιβαλλόμενης ποινής. Από συγκριτική μελέτη της νομολογίας εκπονηθείσα από το UNODC προκύπτει ότι μια τέτοια περίπτωση απαιτεί ενδελεχή εξέταση των πραγματικών περιστάσεων υπό τις οποίες διαπράχθηκε η συγκεκριμένη παράβαση και, ειδικότερα, της προσωπικότητας και των κινήτρων του αυτουργού της [76].

111. Κάθε νομικό σύστημα το οποίο δεν παρέχει στο εθνικό δικαστήριο τη δυνατότητα να προβαίνει σε στάθμιση των διακυβευόμενων συμφερόντων και να διακρίνει σαφώς μεταξύ, αφενός, του αξιοποίνου της συμπεριφοράς προσώπου το οποίο αποδεδειγμένως ενήργησε για ανθρωπιστικούς λόγους ή εξ ανάγκης, αποκλειστικώς προς το συμφέρον συγγενικών του προσώπων, και δη των παιδιών του, και, αφετέρου, του αξιοποίνου της συμπεριφοράς προσώπου υποκινούμενου αποκλειστικώς και μόνον από την εγκληματική πρόθεση να τελέσει την απαγορευόμενη ακριβώς από τον νόμο πράξη και να αποκομίσει περιουσιακό όφελος από αυτήν, θα παραβίαζε την αρχή της αναλογικότητας. Επομένως, μολονότι είναι αληθές ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, η ενδιαφερομένη ενήργησε, μετά λόγου γνώσεως, κατά τρόπο προδήλως ενσυνείδητο και εσκεμμένο, κάνοντας χρήση πλαστών διαβατηρίων, εντούτοις, το γεγονός ότι

[74] Πρβλ. αποφάσεις της 20ής Μαρτίου 2018, Menci (C-524/15, EU:C:2018:197, σκέψη 55), και της 5ης Μαΐου 2022, BV (C-570/20, EU:C:2022:348, σκέψη 50).

[75] Βλ. απόφαση της 20ής Μαρτίου 2018, Menci (C-524/15, EU:C:2018:197, σκέψη 58).

[76] Όταν αποδεικνύεται ότι η υποβοήθηση παρασχέθηκε αποκλειστικά προς το συμφέρον συγγενικών προσώπων, και ιδίως παιδιών, ορισμένες χώρες δέχονται ότι πρόκειται για ανθρωπιστική, ως εκ της φύσεώς της, πράξη για την οποία δεν μπορεί να απαιτείται η ποινικοποίησή της, ενώ σε άλλες χώρες το γεγονός ότι υφίστανται οικογενειακοί δεσμοί δεν αποκλείει την αναγνώριση της ενοχής της μητέρας (βλ. ανάλυση του UNODC που μνημονεύεται στην υποσημείωση 3 των παρουσών προτάσεων, σ. 19).

ενήργησε εκ προθέσεως δεν πρέπει να επικαλύπτει το ενδεχόμενο η συμπεριφορά της να συνιστά μια πράξη απελπισίας, πρέπει δε, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, να γίνει διάκριση της συμπεριφοράς αυτής από τη συμπεριφορά εκείνου που ενεργεί ως μέλος οργανωμένου κυκλώματος ή εγκληματικής οργανώσεως ή που θέτει σε κίνδυνο τη ζωή των ενδιαφερομένων προσώπων.

112. Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο υποστηρίζει ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 286/1998, το οποίο προβλέπει λόγο απαλλαγής από την ποινική ευθύνη για όσους τελούν πράξεις αρωγής και ανθρωπιστικής βοήθειας παρεχόμενες στην Ιταλία σε έχοντες ανάγκη υπηκόους τρίτων χωρών «οι οποίοι βρίσκονται ούτως ή άλλως στο ιταλικό έδαφος», δεν έχει, εξ ορισμού, εφαρμογή στο αδίκημα της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου στο εθνικό έδαφος. Αντιθέτως, η Ιταλική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι το συγκεκριμένο άρθρο, εκ του λόγου ότι παραπέμπει στο άρθρο 54 του ποινικού κώδικα κατά το οποίο η κατάσταση ανάγκης αίρει το άδικο της πράξης, επιτρέπει τη μη επιβολή ποινικών κυρώσεων για συμπεριφορές των οποίων η ποινικοποίηση είναι αντίθετη προς την αρχή της αναλογικότητας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη. Τουτέστιν, εάν αποδειχθεί, κατά το πέρας της δίκης, ότι η ενδιαφερομένη ενήργησε με σκοπό να διασώσει την κόρη της και την ανιψιά της από το να υποστούν σοβαρή και ανεπανόρθωτη βλάβη, θα μπορούσε τότε να διαπιστωθεί ότι η πράξη τελέσθηκε σε κατάσταση ανάγκης και να απαλλαγεί η ίδια από οποιαδήποτε ποινική κύρωση.

113. Με βάση τα ανωτέρω στοιχεία, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται εν τέλει να κρίνει, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των πραγματικών περιστάσεων που σχετίζονται με τη διάπραξη της παραβάσεως και, ειδικότερα, την προσωπικότητα και τα κίνητρα του δράστη, κατά πόσον συντρέχουν αντικειμενικές περιστάσεις που δικαιολογούν τη διάπραξη του συγκεκριμένου αδικήματος, το οποίο, ελλείψει τέτοιων περιστάσεων, θα είχε τιμωρητικό χαρακτήρα, και, κατά περίπτωση, να εξακριβώσει εάν υφίστανται κανόνες ικανοί να διασφαλίσουν την απαλλαγή από την ποινική ευθύνη ή την απαλλαγή από την ποινή ή τη μείωση της ποινής, όπως προβλέπεται στο άρθρο 12, παράγραφος 1, του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 286/1998, ώστε η κύρωση αυτή να είναι πρόσφορη όσον αφορά τις δημοσίας τάξεως απαιτήσεις και να ανταποκρίνεται στο απολύτως αναγκαίο σε σχέση με τη σοβαρότητα της διαπραχθείσας παραβάσεως μέτρο.

114. Κατά συνέπεια, λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να δοθεί η απάντηση ότι αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 49, παράγραφος 3, του Χάρτη, νομικό σύστημα το οποίο δεν παρέχει τη δυνατότητα στο εθνικό δικαστήριο, σε περίπτωση κινήσεως ποινικής διαδικασίας κατά μητέρας, υπηκόου τρίτης χώρας, η οποία εκ προσθέσεως βοήθησε δύο ανήλικα παιδιά, μέλη της οικογένειάς της, να εισέλθουν παρανόμως στο εθνικό έδαφος κάνοντας χρήση πλαστών εγγράφων ταυτότητας, να προβεί σε στάθμιση των διακυβευομένων συμφερόντων και να διακρίνει σαφώς μεταξύ, αφενός, του αξιοποίνου της συμπεριφοράς προσώπου το οποίο αποδεδειγμένως ενήργησε για ανθρωπιστικούς λόγους ή εξ ανάγκης, αποκλειστικώς προς το συμφέρον των ανηλίκων, και, αφετέρου, του αξιοποίνου της συμπεριφοράς προσώπου υποκινούμενου αποκλειστικώς και μόνον από την εγκληματική πρόθεση να τελέσει την απαγορευόμενη ακριβώς από τον νόμο πράξη με σκοπό τον προσπορισμό περιουσιακού οφέλους.

115. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να προβεί σε συγκεκριμένη εξέταση της αναλογικότητας εθνικής ρυθμίσεως η οποία προβλέπει, κατά οποιουδήποτε υποβοηθά την παράνομη είσοδο στο εθνικό έδαφος, την επιβολή στερητικής της ελευθερίας ποινής δύο έως έξι ετών και χρηματικής ποινής ύψους 15 000 ευρώ ανά υποβοηθούμενο πρόσωπο, ιδίως υπό το πρίσμα είτε της δυνατότη-

τας απαλλαγής από την ποινική ευθύνη όσων αποδεδειγμένως ενήργησαν ανιδιοτελώς, από αλτρουισμό, συμπόνια ή αλληλεγγύη, για ανθρωπιστικούς λόγους ή λόγω οικογενειακών δεσμών, είτε της δυνατότητας προσαρμογής του συστήματος των απειλούμενων σε βάρος τους κυρώσεων.

V. Πρόταση

116. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Tribunale di Bologna (πλημμελειοδικείο της Μπολόνια, Ιταλία) ως εξής:

1) Το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2002, για τον ορισμό της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής,

   έχει την έννοια ότι:

   συνιστά παράβαση η πράξη με την οποία μια μητέρα, υπήκοος τρίτης χώρας, βοηθά εκ προθέσεως δύο ανήλικα μέλη της οικογένειάς της, την κόρη της και την ανιψιά της, των οποίων έχει την επιμέλεια, να εισέλθουν παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους κάνοντας χρήση πλαστών εγγράφων ταυτότητας.

2) Από την εξέταση του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2002/90, υπό το πρίσμα της αρχής της νομιμότητας και της αναλογικότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 49, παράγραφοι 1 και 3, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

3) Αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας αξιοποίνων πράξεων και ποινών, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 49, παράγραφος 3, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, νομικό σύστημα το οποίο δεν παρέχει τη δυνατότητα στο εθνικό δικαστήριο, σε περίπτωση κινήσεως ποινικής διαδικασίας κατά μητέρας, υπηκόου τρίτης χώρας, η οποία βοήθησε εκ προθέσεως δύο ανήλικα παιδιά, μέλη της οικογένειάς της, να εισέλθουν παρανόμως στο εθνικό έδαφος κάνοντας χρήση πλαστών εγγράφων ταυτότητας, να προβεί σε στάθμιση των διακυβευομένων συμφερόντων και να διακρίνει σαφώς μεταξύ, αφενός, του αξιοποίνου της συμπεριφοράς προσώπου το οποίο αποδεδειγμένως ενήργησε για ανθρωπιστικούς λόγους ή εξ ανάγκης, αποκλειστικώς προς το συμφέρον των ανηλίκων, και, αφετέρου, του αξιοποίνου της συμπεριφοράς προσώπου υποκινούμενου αποκλειστικώς και μόνον από την εγκληματική πρόθεση να τελέσει την απαγορευόμενη ακριβώς από τον νόμο πράξη με σκοπό τον προσπορισμό περιουσιακού οφέλους.

   Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να προβεί σε συγκεκριμένη εξέταση της αναλογικότητας εθνικής ρυθμίσεως η οποία προβλέπει, κατά οποιουδήποτε υποβοηθά την παράνομη είσοδο στο εθνικό έδαφος, την επιβολή στερητικής της ελευθερίας ποινής δύο έως έξι ετών και χρηματικής ποινής ύψους 15 000 ευρώ ανά υποβοηθούμενο πρόσωπο, ιδίως υπό το πρίσμα είτε της δυνατότητας απαλλαγής από την ποινική ευθύνη όσων αποδεδειγμένως ενήργησαν ανιδιοτελώς, από αλτρουισμό, συμπόνια ή αλληλεγγύη, για ανθρωπιστικούς λόγους ή λόγω οικογενειακών δεσμών, είτε της δυνατότητας προσαρμογής του συστήματος των απειλούμενων σε βάρος τους κυρώσεων.